

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Arkeologi som Nationalism:
Den dolda politiken.

Adam Andersson

Kandidatuppsats i Arkeologi 15hp, AE1333, HT 2018

Handledare: Tove Hjørungdal

Abstract: This text is written with the purpose to both enlighten, as well as to discuss the subject of nationalism within the field of archaeology. What role has archaeology played when it comes to the creation of the modern state? This subject will be discussed by comparing a number of world heritage sites from different parts of the world. This is done to investigate to which degree they have played a part in the formation of their respective nation's creation.

Keywords: Nationalism, Birka, Great Zimbabwe, Teotihuacán, Mexiko. Unesco, Världskulturarvslistan, Icomos.

Innehåll:

• 1.0 Inledning	4
• 1.1 Syfte och frågeställningar	4
• 1.2 Teori	5
• 1.3 Metod	6
• 1.4 Material och avgränsningar	6
• 1.5 Forskningsöversikt	6
• 2.0 Analys av världsarven	8
• 3.0 Birkas historia och platsens arkeologiska historia	8
• 3.1 Birka och Unesco.	13
• 3.2 Birka inom Sverige	14
• 3.2.1 <i>Riksantikvarieämbetet</i>	13
• 3.2.2 <i>Sveriges Fornminneslag</i>	14
• 4.0 Teotihuacáns historia och platsens arkeologiska historia	15
• 4.1 Teotihuacán och Unesco	18
• 4.2 Teotihuacán inom Mexiko	20
• 4.2.1 <i>Institute National of Anthropology and History</i>	19
• 4.2.2 <i>Mexikos kulturarvslagar</i>	21
• 5.0 Great Zimbabwes historia och platsens arkeologiska historia	21
• 5.1 Great Zimbabwe och Unesco	24
• 5.2 Great Zimbabwe inom Zimbabwe	25
• 5.1.1 <i>National Museums and Monuments of Zimbabwe</i>	25
• 5.2.2 <i>Zimbabwes kulturarvslag</i>	26
• 6.0 Diskussion	27
• 7.0 Slutsats	31
• 8.0 Sammanfattning	32
• 9.0 Referenser	33
• 9.1 Internetkällor	34
• 9.2 Muntliga källor	35
• 9.3 Bildförteckning	35

“The ruins, too are places where nationalism may be embodied and made visible.” They are sites where foreigners can witness a country’s ancient splendour and where citizens can rekindle their faith and belief in the national ideal” (Bueno 2016: 9)

1.0 Inledning

Denna kandidatuppsats i arkeologi kommer att fokusera ett högaktuellt ämne. Ett ämne som i dessa dagar kanske är viktigare än på flera decennier. Detta då vi för närvarande upplever hur en omfattande nationalistisk våg sköljer över Europa och USA, där nationalistiska partier går starkt framåt. I Sverige har vi politiker likt Jimmie Åkesson som talar om det ”svenska” och som använder sig av begrepp som ”tradition” och ”nationalitet”. Vad är det då egentligen som är just ”svenskt”, och varför är det så viktigt att skilja på människor? När Förenta Staternas president Donald J. Trump myntade sitt kanske kändaste begrepp ”*Make America Great Again*”, samtidigt som det talades om att deportera enorma mängder av latinamerikaner, muslimer, osv. och om att bygga en mur längs den södra gränsen till Mexiko, kan man fråga sig vad det är som är specifikt amerikanskt? Den form av nationalism som vi ser växa fram både i U.S.A., Sverige och i andra delar av Europa skapar motsättningar mellan nationer och inom nationer då den baserad på ett exkluderande ”vi” och ”dem” tänkande. För mig är denna form av nationalism inte bara obehaglig utan dessutom skadlig för den fredliga och konstruktiva samvaron mellan nationer och mellan människor inom dessa nationer. Detta spelar in i mitt val att skriva en uppsats som diskuterar arkeologi och nationalism då dessa företeelser och händelser fått mig intresserad av idén om nationalitet. Hur denna tanke har vuxit fram, vilken roll arkeologin som vetenskap, ämnets tolkningar av (för)historien, och de förhistoriska lämningarna spelat, och spelar, för konstruktionen av de moderna nationalstaterna runt om i världen. Varför blir det så att det skapas en nationell identitet kring förhistoriska platser och vilka risker kan detta medföra? Finns det en risk att arkeologin används för att skapa ett ”vi” och ”dem” tänkande mellan olika nationer och mellan olika grupper i samhället?

1.1 Syfte och Frågeställningar

Det är denna risk för användning av arkeologin och kulturarvet för nationalistiska och exkluderande syften, som formar uppsatsens syfte. Min avsikt är därför;

- Att belysa hur arkeologin och förhistorien har brukats i konstruktioner av nationer i olika delar av världen, samt hur arkeologi och förhistorien används i dessa nationer i samtiden. Målsättningen blir då att jämföra och diskutera hur nationalismen har tagit sig uttryck i ett antal nationers arkeologiska historiebruk.

För att detta syfte skall uppnås kommer jag att ta min utgångspunkt i följande frågor.

- Vilka likheter och skillnader finns det mellan dessa platser, och i användningen av de olika exemplen; Birka/Sverige, Great Zimbabwe/Zimbabwe, Teotihuacán/Mexico när det gäller användningen av dessa lämningar i nationens tjänst?
- Hur har dessa tre (för)historiska lämningar använts i respektive nations historieskrivning, igår och idag? Vilken roll har arkeologin spelat i att forma bilden av dessa kulturarv?
- Hur tar sig nationalismen uttryck i respektive land, och hur skiljer sig dessa uttryck åt?

- Vilka grupper inom dessa nationer drar nytta av dessa kulturarv?

-

1.2 Teori

Det grundläggande teoretiska förhållningsätt som denna uppsats kommer att bygga på är ett *marxistiskt* perspektiv. Anledning till att detta är perspektiv valts är att det kan förklara varför nationalstaten uppkom, och varför vi har nationalstater idag (Marx & Engels 1974: 74).

Varje lands proletariat måste naturligtvis först komma till rätt med sitt eget lands bourgeoisie (Marx & Engels 1974: 74).

Det går att förklara nationalstaternas uppkomst och fortsatta existens utifrån ett resursperspektiv där vissa grupper/klasser av människor har tjänat på att hålla isär de stora massorna. Det blir lättare att kontrollera stora grupper av människor, om det fokuserar på ett yttre hot. Det är mycket enklare att rättfärdiga olika handlingar om det görs för att skydda det nationella ifrån andra. Det skapas ett "vi" och "dem" tänkande som egentligen inte är någonting annat än en konstruktion eller en fantasi, vilket grundar sig enligt Marx på att borgarna vill få mer resursers och tillgångar. Det som senare leder till imperiebyggande runt om i världen:

Behovet av en ständigt ökad avsättning för sina produkter jagar bourgeoisien över hela jordklotet (Marx & Engels 1974: 64).

Ser vi till det rent naturvetenskapliga så finns det ingenting som skiljer människor åt, bortsett från någonting som vi människor själva har skapat för att skilja oss åt såsom t. ex. nationstillhörighet eller ras (Anderson 1991: 146). Nationen används således för att svetsa ihop en enhet med hjälp av en skapad nationell identitet, men denna identitet är egentligen bara någonting som har konstruerats (Anderson 1991: 22). Vilken grupp är det då som tjänar på att hålla isär människor för att enklare kontrollera dem? Det är de människor som har mest att förlora, nämligen de som äger mer. Det är här jag tycker att ett marxistiskt förhållningsätt fungerar bra, det ger en klar förklaring till varför nationalstaten kan ha uppkommit, och det då det går att appliceras på de aktuella fallstudierna: Birka/Sverige, Great Zimbabwe/Zimbabwe, Teotihuacán/Mexico som jag har valt att använda mig av.

För mer tillämpade marxistiskt orienterade resonemang utgår uppsatsen bland annat ifrån Benedict Andersons; *Den Föreställda Gemenskapen: Reflexioner kring nationalismens ursprung och spridning*. Han diskuterar nämligen precis det som jag skall försöka att påvisa har skett rörande de tre nämnda platserna. Anderson tar upp tanken kring nationell identitet, och hur denna kan komma att lämna vägen fri för just utnyttjande (Anderson 1991: 22). Detta utnyttjande skapas som en konsekvens av tanken kring en gemenskap vilken uppfattas som suverän oavsett om det finns social ojämlikhet eller inte. Det går då genom denna föreställda gemenskap att få rika liksom fattiga att ignorera konflikter sinsemellan då argumentet är att de tillhöra samma gemensamma nation och detta är överordnat eventuella interna konflikter (Anderson 1991: 22). Det som Anderson menar, och som denna uppsats bygger på, det är att nationalismen har använts i syftet att bygga ett kamratskap mellan människor. Ett kamratskap som bygger på en koppling till det historiska. Nämligen på tanken att människor som lever och verkar på en plats, skulle ha en gemenskap med människor som levit på samma plats hundratals och/eller tusentals år före dem. Med hjälp av denna konstruktion av historien skall människor inom denna nationalstat förenas (Anderson 1991: 22). Det går här även att göra en koppling till E.J Hobsbawm; *Kapitalets Tidsålder*. Det Hobsbawm tar upp i denna text är just det faktum att den grupp inom samhället som primärt förespråkar nationell enighet är den styrande eliten

(Hobshawm 1975: 121-22). Det handlar precis som enligt Anderson, om att konstruera någon form av gemenskap. Det som Howshawm tar upp är just den historiska aspekten (Hobshawm 1975:125). Dessa två tillsammans med en utgångspunkt i ett marxistiskt perspektiv är de teoretiska resonemang som denna uppsats kommer att bygga på.

1.3 Metod

- Genomföra en undersökning av hur de olika lämningarna använts för byggandet av respektive nation.
- Genomföra en jämförande analys rörande likheter och skillnader mellan användningen och diskutera hur nationalism och arkeologi har sett ut i olika delar av världen

Den metod som uppsatsen arbetar med är en kvalitativ textanalys av ett källmaterial bestående av arkeologiska tolkningar av de tre aktuella lämningarna. Uppsatsen kommer också att omfatta sig av ländernas fornminneslagar för att se hur nationerna väljer att bevara, men också hantera dessa kulturella platser. Uppsatsen kommer vidare att behandla hur UNESCO och Icomos har argumenterat för att göra dessa platser till världsarv. Slutligen kommer uppsatsen också att använda sig av officiella nationella hemsidor där de aktuella lämningarna presenteras, hur ländernas fornminneslagar behandlar den sortens lämningar, och hur detta är formulerat. Uppsatsen analyserar detta källmaterial främst utifrån den språkanvändning som finns kring fornlämningarna. Uppsatsen avläser texternas teoretiska hållning, men även vilka värderingar som eventuellt går att avläsa utifrån språkanvändningen. Då denna uppsats är en kvalitativ textanalys betyder detta, att uppsatsen analyser texterna utifrån deras språkbruk.

1.4 Material och avgränsningar

Uppsatsens källmaterial består av texter som presenterar arkeologiska tolkningar av de tre aktuella lämningarna, de respektive nationernas fornminneslagstiftningar, dokument från UNESCO och Icomos i samband med att lämningarna blev världsarv, samt officiella nationella hemsidor där de aktuella lämningarna presenteras. Det material som presenteras, har valts ut för att det skall ge en så bred bild som möjligt.

En av de avgränsningar som görs i detta arbete är att enbart ett par fallstudier genomförs, och även om dessa platser representerar regioner av världen, så går det inte att bortse ifrån att de även är unika till sin natur. Uppsatsen kommer också att endast använda sig av ett kulturarv per nation. Valet av de platser som analyseras, har baserats i det förhållande att de har varit lämpliga för genomförandet av detta arbete. Dessa platser har i dagsläget ett omfattande fokus på sig från respektive nations sida, både genom deras historiska värde, men även i form av turism och religion. De utvalda platserna representerar dock fortfarande stora delar av världen; Afrika, Europa, Nordamerika. Anledningen till att Asien inte får plats i detta arbete, är att en avgränsning måste göras någonstans. Jag väljer medvetet att inte ta med ett exempel från den regionen, då jag i det här arbetet vill lägga mitt fokus på de regioner som mest har varit i kontakt med Europa under 1500-1900-talet. Detta för att kunna jämföra hur nationalismen har tagit sig uttryck i forna kolonier, i relation till ett europeiskt land som Sverige. En annan avgränsning som görs är att detta arbete kommer att ta sin utgångspunkt i ett *marxistiskt* perspektiv, som är influerat av både Anderson (1991) och Hobshawm (1975). Det går således inte att bortse från det faktum att någon som använder sig av en annan teoretisk utgångspunkt, kan komma att få ett helt annat resultat, trots att de använts sig av samma material.

1.5 Forskningsöversikt

Det ämne som denna uppsats berör är arkeologins koppling till nationalismen, och vilken inverkan denna kan ha haft när det kommer till användningen av de analyserade platsernas roll för de respektive nationalstaterna. Hur dessa kulturarv har påverkat utvecklingen, men också vilka likheter och skillnader det finns mellan dem. Detta gör att min uppsats blir unik i den bemärkelsen att jag har valt ut just dessa nationer, och dessa kulturarv. Någonting som däremot inte är unikt med uppsatsen är ämnet nationalism och relationen mellan arkeologi och nationalism. Arkeologi och nationalism har varit sammanvävda sedan den moderna arkeologin utvecklades under 1800-talet (Trigger 1989: 74). Det finns därför en hel del skrivet om arkeologins koppling till nationalismen, men även om nationalismens koppling till arkeologin. Trigger, Keller, och Banks är några av dessa som har varit inspiration för denna uppsatsen, och även utgör grunden för den forskningsöversikt som gjorts.

Atkinsons *Nationalism and Archeology* (1996). Denna text är en sammanställning av ett par olika texter som berör relationen mellan arkeologi och nationalism. En av texterna i denna bok berör just hur arkeologin/historien är en viktig del i nationsbyggandet. Den är skriven av Iain Banks och den heter *Archeology, nationalism and ethnicity*. Ett citat ur denna artikel förklarar både Banks syn på arkeologi och nationalism, men även hur historien kan användas vid byggandet av nationer;

Again, nationalist feelings were validated by recourse to history. Italian nationalists called for a risorgimento, or resurgence, looking back to the unity of the Roman Empire. Unification was portrayed as a re-unification, the correction of a historical injustice. (Atkinson *et al.* 1996: 7).

Det som Banks tar upp är ett bra exempel på hur arkeologin har använts när det kommer till nationsbyggandet. Det är också ett bra exempel på den överliggande synen som forskningen har när det kommer till denna fråga. Det är ofta en koppling till det historiska, där det används som ett argument för att förena större befolkningsgrupper. I detta fallet så rör det sig om de italienska staterna (Atkinson *et al.* 1996: 7). Banks slutsats blir också den att etnicitet och därför också nationalism är en social konstruktion (Atkinson *et al.* 1996: 11).

En annan forskare som går att koppla till diskussionen när det kommer till arkeologi, politik och nationalism är Christian Keller och hans arbete ”*Arkeologi virkelighetsflukt eller samfunns forming.*” (1978). Det som Keller tar upp är hur arkeologin påverkas av politiken, men även hur arkeologi lätt blir politik när den brukas (Keller 1978: 62-63). Keller skriver även om hur de allra tidigaste nationerna redan på 1500-talet var intresserad av forntiden, om hur kungar kämpade sinsemellan för att ha de allra mest imponerade samlingarna (Keller 1978: 62). Någonting annat som Keller omnämner är också hur förhistorien använts vid nationsbyggandet för att urskilja sig från sina grannar (Keller 1978: 65):

Opggaven ble å utnytte de historiske materialet il å belyse folkets individualitet. Ut fra Norges svake nasjonale posisjon i samtiden, poltisk og kulturelt, ble de spesielt påtrengende å gi svar på spørsmålet om nordmennene overhode var et eget folk. (Keller 1978: 65-66).

Kellers arbete tar upp frågan om hur kulturarv har använts för att särskilja nationer, och hur det används för att skapa ett ”vi och dem tänkande”. När det kommer till fallet med Norge, handlade det vid Norges nationsbyggande, om att särskilja sig både från Sverige och Danmark (Keller

1978: 65–67). Det var viktigt att få fram en egen förhistoria, och visa att det fanns rötter som gick längre tillbaks än vad både de danska, men även de svenska gjorde (Keller 1978: 66).

Detta arbete berör och diskuterar även arkeologins egen historia, då det är en jämförande textanalys av tidigare skrivna arbeten.

En forskare vars avhandling berörde just detta är Anders Gustafsson (2001). Gustafssons frågeställningar i avhandlingen *Arkeologihistoria som historia och som Arkeologi. Studier i Arkeologins egenhistorier* (2001) var att diskutera ett par central vetenskapshistoriografiska problemområden vilka var relevanta för arkeologihistorien (Gustafsson 2001: 14). Det är ett par av de aspekter som denna uppsats berör, då den är en jämförande textanalys av vad forskare har skrivet kring de tre analyserade platserna. Det är här Gustafssons arbete blir relevant, då det behandlar hur arkeologin som ämne hanterar och arbetar med sin egen historia.

2.0 Analys av världsarven

I nedanstående avsnitt kommer de tre valda platserna Birka/Sverige, Great Zimbabwe/Zimbabwe och Teotihuacán/Mexico att analyseras med avseende på platsernas arkeologiska historia, samt hur språkbruket gestaltar sig i material såsom., de olika nationella hemsidorna, men även arkeologiskt material skrivet kring platserna. Uppsatsens kommer att börja med Birka, för att sedan avsluta med Great Zimbabwe.

3.0 Birkas historia och platsens arkeologiska historia

Bild 1. Birka sedd från ovan.

Birka är kanske det mest kända exemplet för oss som är bosatta i Sverige, och det är med detta i åtanke som jag börjar analysdelen med denna fornlämning. Birka är en av Sveriges mest kända vikingatida handelsplatser och den var placerad på Björköen i Mälardalen (Magnus 1998: 4). Platsen var i bruk under en period från mitten av 700-talet, till slutet av 900-talet (Birka 2018), och beboddes då av en folkgrupp som kallas för Svear¹. Det rör sig alltså om en period på nästan

¹ Svear = Germans folkgrupp, som bebodde Mälardalen, Uppland, och de österliga delarna av Sverige

300 år, och under hela den period av den äldre järnåldern, som brukar förknippas med vikingatiden i Sverige. Det finns ingen riktig förklaring till varför platsen övergavs, men några av de accepterade teorierna är naturgeografiska förklaringar, men det kan även röra sig om politiska beslut. Att naturgeografin, och den landhöjning som platsen och regionen är utsatt för, gjorde att platsen förlorade sitt strategiska värde. Ett annat alternativ är då att platsen övergavs på order av den dåvarande härskaren, och att den eventuellt kan ha blivit förflyttad till en mer strategisk plats. Sigtuna lyfts ofta upp som ett exempel på en plats som kan ha blivit det ”Nya Birka”. Sigtuna börjar att omnämnas ungefär samtidigt som när Birka skall ha övergivits (Birka 2018). Det finns som sagt inga självklara svar på frågan Varför platsen övergavs? men vad vi vet är att runt sekelskiftet, i slutet på 900-talet, så var platsen inte längre av samma värde som tidigare.

Birka har bland annat blivit kallad för Sveriges första stad, och det allra äldsta statsväsendet som Sverige har haft (Ambrosiani 2013: 5). Detta även om det finns boplatser som var aktiva under samma period och som är av liknande storlek. Det kanske mest framstående exemplet är Uppåkra som är lokaliserat i Skåne (Uppåkra 2019). Det som ska noteras är att Skåne fram till freden i Roskilde 1658 var en del av Danmark, så det skulle kunna gå att framföra argumentet att Birka är den äldsta ”svenska” staden i den bemärkelsen. Redan här anar vi den nationalistiska dimension som Birka rymmer. Birka är lokaliserat på ön Björkö i Mälaren och platsen är belägen i vad som skulle kunna definieras som det svenska hjärtlandet² (Ambrosiani 2013: 5) Detta är viktigt att notera när det kommer till diskussionen om Sveriges första stad, att Birka är lokaliserad i ett sådant centralområde, i en region som alltid varit en del av Sverige. Detta innebär att platsen får förtur i jämförelse med ett område som Skåne och Uppåkra, som senare blivit en del av nationen Sverige.

Birka är också en plats som har en omfattande arkeologisk historia, med ett antal utgrävningar under flera olika perioder. Det är således en plats som det finns en hel del forskning kring. De primära skriftliga källorna som finns kring platsen kommer framförallt från de tidigaste kyrkoböckerna, detta då Birka var platsen för den allra första noterade församlingen i Sverige (Ambrosiani 1988: 6-8).

Birka har varit en plats av arkeologiskt intresse sedan slutet på 1600-talet då Johan Hadorph (1630-1693) genomförde en utgrävning (Magnus 1998: 16). Denna först utgrävning gjordes mer i syfte för att få en större förståelse om den svenska stadsrätten eller Bjärkörätten, som den kallas (Ambrosiani 1988: 14). Intresset för både Birka och Bjärkörätten, dyker upp under mitten av 1600-talet, den period i svensk historia som brukar kallas *Stormaktstiden*³ Detta var en period i Sveriges historia när landet befann sig i en dominant period militärt, och landet stod på höjden av sin territoriella expansion. Det som saknades i Sverige under denna period var legitimering. Sverige hade inte samma stolta förflutna, med en direkt linje till Romarriket, som många länder runt medelhavet, och det var knappt hundra år sedan som den svenska kronan återigen hade blivit fri från Kalmarunionen. Det krävdes då att det författades en egen historia för att legitimera den svenska kungamakten.

Detta påbörjades med hjälp av riksantikvarien Johan Hadorph, men han är under denna period inte ensam om att intressera sig för den svenska historien. Erik Dahlberg (1625-1703) som kanske är mer känd för sina insatser i fält under *Karolinertiden*⁴ var också med och bidrog till denna svenska historieskrivning. Hans arbete *Suecia Atiqiva et Hodierna* är ett försök att skriva

² Svenska hjärtlandet - Området runtomkring Mälaren, Mälardalen, och den framtida huvudstaden Stockholm.

³ Stormaktstiden – Perioden i svensk historia som varade mellan 1611-1721, en period med territoriell, och ekonomisk expansion.

⁴ Karolinertiden – Perioden under stormaktstiden då Karl X Gustav, Karl XI och Karl XII var monarker i Sverige.

en egen svensk historia. Genom detta arbete så försöker han att koppla Sverige till Romarriket vilket man kan se på titelbladet.

Del av den ö som fordom kallades Adelsöön eller Nobilium Insula, emdan forntidens adel och stormän bodde på ön. (Dahlberg 1963: 88).

Dahlberg gör det medvetna valet att ta med Björkö, och Birka i detta arbete. Det ansågs alltså tillräckligt viktigt för att vara en del av hans bild av den svenska historien (Schuck 1926: 352-53).

Spår och ruiner efter det urgamla residenset och kungliga borgen på dess höga berg, med densammans grav och murens tre portar. (Dahlberg 1963: 88).

Det finns inte mycket information kring platsen, utan denna vävs in mer som en mystisk men ändå mäktig plats där forntidens kungar skall ha regerat. Det kopplas också till Asatron, och hur denna plats var central för de folkliga gudarna. Birka och Björkö blir således invävd i den svenska historien som en plats som under forntiden var av stor vikt, men det framhävs i ett nästan mytologiskt tonfall (Dahlberg 1963: 88).

Bild 2. Titelblad ifrån *Suecia Atiqiva et Hodierna*, där vi kan se försök att koppla Sverige till Rom.

Man skulle utifrån dessa små stycken kunna se början till en sorts protonationalism, och i denna så får Birka rollen att förankra Sverige i historien. Genom att tala om forntidens konungar, och adelsmän så skrivs det indirekt om forntidens svenskar. Birka och dess konungasäte blir i Dahlbergs historieskrivning en hörnsten till den svenska forntiden. Det är en plats som visar på den tid som fanns innan det som i deras ögon sågs som det ”moderna” Sverige.

Under denna första period av den svenska fornforskningen om Birka så rör det sig om att försöka ge Sverige en egen unik forntid. Johan Hadorph försökte med sina arkeologiska undersökningar att dra kopplingar mellan Birka och det som sedermera blir Stockholm (Schuck 1926: 353). Hadorphs fokus låg då på det svenska statsväsendet och Bjärköarätten inte Birka i den meningen som senare (Ambrosiana 1988: 14).

Hjalmar Stolpe (1841-1905) var också en av de mer betydande forskarna när det kommer till Birkafrågan. Stolpe var egentligen en naturvetare som 1872 hade för avsikt att studera Björköns bärnsten (Hallström 1913: 3).

Min första resa till Björkö var föranledd af behovet att för kompletterande af en under arbete varande öfversikt af bärnstenens geologiska historia, undersöka, under hvilka förhållanden den därstädes sedan långliga tider kända bärnstenen förekommer (Hallström 1913: 3).

Genom detta så råkade han komma i kontakt med det vidsträckta gravfält som ligger i närheten av platsen där vi idag vet att Birka är lokaliserad (Hallström 1913: 3). Det gjordes då ett stort arkeologiskt fynd vid den så kallade "svarta jorden" vilket fick Stolpe att överge sina geologiska efterforskningar, för att istället lägga sitt fokus på platsens förhistoria (Hallström 1913: 3). Det var först år 1874 som fornforskningen helt tog över den geologiska. Det primära fokus som Stolpe hade var gravfälten på ön. Det blev således så att den forskning som Stolpe skulle komma att bedriva var relaterad till gravforskning (Hallström 1913: 4). Totalt så var Stolpe under sin aktiva period i Birkaområdet i kontakt med ca 1100 gravar (Ambrosiani 2013: 9). De fynd och det arbete som Stolpe genomförde, skulle även bli en avgörande faktor till att forskare som Hans Hildebrand och Oscar Montelius ansåg att platsen för Birka var funnen (Schuck 1926: 360).

Det skall noteras att all forskning som bedrevs av Stolpe mellan åren 1874-89 var bekostad av *Statsverket*. Statsverket är en äldre benämning för staten, vilket arbetade direkt under kungen (Hallström 1913: 4). Det rör sig således om ett forskningsprojekt helt sponsrat av den svenska staten, och detta var en period i Sveriges historia då monarkin fortfarande hade ett avgörande inflytande. Det första forskningsanslaget som Stolpe sökte, riktades till "ers Kungliga Majestät."

Den största förändringen ifrån tidigare forskning om Birka, är den skala som Stolpe arbetade på. Det har inte gjorts fler utgrävningar på Björkönen varken före eller efter hans tid (Ambrosiani 1988: 17-19). Varför det sker en sådan enorm insats under Stolpes period går att diskutera, men någonting som inte går att bortse ifrån, är museiaspekten. Det fanns en viss prestige under 1800-talet och början av 1900-talet att ha en så imponerande nationell museisamling som möjligt. Detta då det fanns en nationalistisk stolthet i de samlingar som skapades. Ett primärt exempel på detta skulle kunna vara Danmark och de samlingar som Thomsen bidrog till att skapa på Nationalmuseum (Trigger 1989: 74-77). För att få fram dessa samlingar krävdes det arkeologiska undersökningar, det krävdes också att det material som man fick fram var av värde, inte minst när det gällde att imponera. Det är här som Birka och Björkönen får sin roll, och någonting av det unikaste för Sverige blir just den svenska järnåldern, och Vikingatiden. Det går heller inte att helt bortse från under vilken tid som detta sker. Att sponsra fornforskning vid slutet av 1800-talet, när Nationalismen och Nationalromantiken börjar nå sin kulmen i Europa, är inte en slump.

Det blir ett maktspel utöver det militära, och det blir genom arkeologin ett sätt för den svenska staten att hävda sig utomlands. Det handlar således om ett dolt och tystlåtet kulturellt krig. Detta krig kan vi än idag se exempel på runtom i världen, och då framförallt mellan europeiska museer, och andra delar av världen. Det finns väl ingen som kan ha undgått att läsa om konflikten mellan Grekland och Storbritannien gällande en vis del av Parthenon (National Geographic 2018)? Eller de mumier som befinner sig i Köpenhamn, när de egentligen

härstammar från Egypten? Det blev en kapplöpning om vem som kunde samla på sig så mycket material som möjligt. För att delta i denna tävling tog Sverige tillvara på det mest imponerande, som låg närmast till hands, nämligen Björkö och Birka.

Efter Hjalmar Stolpes undersökningar i slutet av 1800-talet, så blev det en period då området inte berördes, och det gjordes inga nya stora utgrävningar på platsen. Det blev en fråga om bevaring av det som redan fanns, och under åren 1912-1914 så köptes stora delar av Björkö upp och Vetenskapsakademien blev förvaltare av området (Ambrosiani 2013: 10-11). En inställning av att låta naturen sköta sig själv spreds, och bortsett ifrån röjningsarbeten så tilläts kulturmiljön bibehållas sin form, då ingenting nytt modernt byggdes på ön (Ambrosiani 2013: 10-11). Det fanns också så mycket material kvar ifrån Stolpes tidigare undersökningar, att arbetet med det fortsatte i flera decennier efter hans egen död år 1905 (Ambrosiani 2013: 19). Det material som Stolpe insamlade började i sin helhet att beforskas först på 1930-talet av Holger Arbman (Ambrosiani 1988: 18). Detta arbete är vad som gjorde det möjligt för ny forskning att ske kring Birka under 1900-talet. Denna skulle inte heller ensam kunna hinna färdigt med dokumenteringen av Stolpes insamlade material, utan efter hans död skulle Greta Arwidsson avsluta detta år 1988 (Ambrosiani 1988: 18).

Björn Ambrosiani är en av 1990-talet och 2000-talets mest inflytelserika Birkaforskare. Det var han som ledde den allra första "moderna" utgrävningen vid Birka, och framförallt som genomförde denna vid själva stadskärnan (Magnus 1998: 17). Det var under Ambrosianis ledning som utgrävningen av vad som vi idag vet är själva boplatsen genomfördes. Detta var ett uppdrag som han hade fått av Riksantikvarieämbetet, och det var alltså lett och finansierat av den svenska staten (Ambrosiani 2013: 12).

Det sker också här en förändring i hur Birka används, och det är även denna effekt vi ser än idag. Det blir efter Ambrosianis verksamhet 1990-95 betydligt mer fokus på att låta folket ta del av kunskapen om Birka och den forskning som har skett kring platsen. Vi kan se detta i den stora mängden skrifter som Ambrosiani har gett ut och i sättet som det förmedlas till den svenska befolkningen. *Birka 1680-2013 ett långvarigt forskningsprojekt* är ett bra exempel på den förändring som har skett om vi jämför med både Dahlberg och Stolpe.

Arbetet följdes av ett omfattande publikt arbete med inte minst TV-program och populärvetenskapliga publikationer. (Ambrosiani 2013: 12).

Det handlar inte längre endast om att samla in material som under 1800-talet och det tidiga 1900-talet, utan fokus har blivit mer på att förmedla, och ge en inblick i hur platsen brukades under sin storhetstid. Detta tydliggörs när fokus läggs på det vardagliga livet för Birkas invånare, och inte endast gravarna eller statsväsendet, utan livet på för de som bebodde platsen

Djuren slaktades i Birka. Köttet kom alltså rykande färskt till konsumenterna som lagade till och konserverade det på olika sätt. (Magnus 1998: 33-34).

Det går också att se en skiftning i vad det är som undersöks på platsen, och vad det är för material som intresserar forskarna. Det rör sig inte endast längre om gravar, och att hämta fram så mycket material som möjligt, utan snarare om att se den stora bilden likväl som den vardagliga. Det är här som byggnader och boplatsutgrävningar får sin roll. Stolpe hade varit betydligt mer inriktad på gravfältet, men Ambrosiani och det arbete som han utförde ägde rum vid själva stadskärnan Magnus 1998: 17).

Det är också under denna moderna period, när alla får ta del av forntiden, som Birka får en ny nationalistisk innebörd. Det finns en del röster som har höjts när det kommer till Sverige och den ”moral” som finns i landet, och detta skulle kunna ta form i hur Birka brukas i modern tid. Det skulle kunna argumenteras för att vi har en viss nationalistisk stolthet över att vi har kommit så långt i hur vi ser på forntiden. Det faktum att våra barn kan ta sommarkanar ut vid Björkö och ta del av vårt kulturarv är någonting som är ganska unikt för Sverige. De behöver inte oroa sig för krig, enorm fattigdom, eller diktatorer som påtvingar dem ett kulturarv. Att människor kan ta del av sin nations kulturarv förekommer naturligtvis i fler länder runtom i världen, men i Sverige så finns det en viss nationalistiskt stolthet i det faktum att vi kommit så långt i den kulturella processen. Denna förändring kom efter det arbete som Björn Ambrosiani gjorde i slutet av 1990-talet.

3.1 Birka och Unesco

Processen för att få med Birka på Unescos⁵ världskulturarvslista startade först 1989. Det blev sedermera en väntan till år 1993 då platsen fick sin plats bland världens kulturarv (Unesco 2018a). Denna process startades under en period i Sverige när Ingvar Carlssons Socialdemokratiska parti satt vid makten (1986–91). Att försöka få med Birka på världskulturarvslistan startades av det svenska Riksantikvarieämbetet och den svenska staten (Unesco 2018b).

Hela processen rättfärdigades med argumentationen att Birka är den största, men även den allra mest komplexa, av alla förhistoriska platser i Sverige (Unesco 2018b). Att platsen är välbevarad då den är lokaliserad på en plats som inte har exploaterats (Unesco 2018b). Det gick heller inte från Sveriges sida att bortse från att platsen har konserverats aktivt under en väldigt lång period, men där det primära fokuset på Birka startade under 1930-talet (Unesco 2018b). Det gick således att argumentera för att det har forskats en hel del kring platsen, och att detta fortfarande är ett pågående arbete. Det görs en koppling till platsens historiska värde även för resten av världen. Att platsen är omnämnd i Frankiska dokument från så tidigt som 870 e.Kr. (Unesco 2018b), men även att Birka är platsen för den äldsta kristna församlingen i Sverige från 831 e.Kr. (Unesco 2018b). Att Birka också i en historisk kontext är unikt för perioden, att det inte finns många välbevarade vikingatida boplatser runtom i världen. Det görs jämförelser med Hedeby i Tyskland, men denna plats är inte av samma slag. Det går också att se på den mängd fynd som påträffats vid Birka och att av de exempel som finns när det gäller vikingatida boplatser från den här perioden, så är Birka en av de rikare platserna (Unesco 2018b). Den historiska aspekten är också någonting som enligt Riksantikvarieämbetet lockar till sig ett intresse, ett intresse som leder till en del turism (Unesco 2018a). Allt detta gemensamt är argument som Riksantikvarieämbetet använde för framhålla att Birka borde tas upp på Unescos världskulturarvslista.

Dessa argument var tillräckliga för att Birka skulle accepteras som världskulturarv, och 1993 togs platsen således med på världskulturarvslistan. Birka valdes in tillsammans med Hovården under kriterierna tre och fyra då dessa uppfylldes (Unesco 2018b).

För att uppfylla kriterium III krävs:

- Bära på ett unikt eller ojämförligt vittnesbörd om en tradition eller civilisation (levande eller utdöd (Unesco 2018)).

⁵ Unesco- Organisation startad av FN för att värna om världens kulturarv.

För att uppfylla kriterium IV krävs:

- Vara en enastående representant för ett eller flera viktiga steg i människans utveckling. (Unesco 2018)

Kriterium III uppfylls då Birka och Hovvården bägge är unika exempel som tydligt demonstrerar det handelsnätverk som Vikingarna etablerade under de två sekel som de hade inflytande på den europeiska kontinenten (Unesco 2018b).

Kriterium IV uppfylls på grundval av att Birka är ett av få unika exempel på en nästan helt orörd vikingatida handelsbosättning ifrån 800-900-talen.

3.2.0 Birka inom Sverige

3.2.1 Riksantikvarieämbetet

Riksantikvarieämbetet är den ansvarsmyndighet i Sverige som handhar skyddet av alla våra fornlämningar, och den forskning som sker kring dem. Det är den myndighet i Sverige som har som uppgift att överse kulturarvsskyddet, och ta hand om landets kulturminnesvård (Riksantikvarieämbetet 2018). Det skulle således kunna argumenteras att det som har bestämts av Riksantikvarieämbetet också är det som den svenska nationen har givit sitt godkännande till. Det som Riksantikvarieämbetet säger, och hur de säger det, skulle kunna tolkas som det nationen har accepterat som sant.

Birka framställs på riksantikvarieämbetets hemsida som ett av de allra viktigaste kulturarv vi har i Sverige, och det görs med betoningen som om platsen varit helt centralt i formandet av den svenska nationen (ibid.). Det görs klara påminnelser om att detta är just ett världsarv, någonting att vara stolt över.

Birka var Sveriges första egentliga stad med omkring 700 invånare under sin storhetstid. Den anlades av kungen – som själv bodde på Adelsö tvärs över sundet – i syfte att utvidga och kontrollera handeln i regionen. (ibid.).

Birka framställs då som en viktig plats för den svenska nationens skapande då det var den första staden i Sverige. Det var konungen själv som lät anlägga den, och det rörde sig om att använda platsen för att skapa sig territoriell makt i området (Riksantikvarieämbetet 2018). Det var också denna plats som framtida sveakungar skall ha besatt för att senare knyta till sig resten av det som idag är det moderna Sverige (ibid.).

Häriifrån styrdes Birka och hela Mälardalen av svearnas kung. (Riksantikvarieämbetet 2018).

Det går att se hur Riksantikvarieämbetet vill använda sig av platsen, speciellt i den beskrivning som ges på deras hemsida. Det handlar om att bygga upp ett intresse kring platsen, och detta görs genom att skapa en bild där Birka är en plats som varit en hörnsten i skapandet av nationen Sverige (ibid.). Det går att också ställa sig undrande över om platsen förhöjs till mer än vad den faktiskt var, det finns en anledning till varför platsen senare övergavs. Hade platsen varit så central i formandet av den svenska nationen, varför hade den då blivit övergiven?

3.2.1 Sveriges Fornminneslag

Den svenska fornminneslagen är tydlig med vad det är som idag anses vara ett fast fornminne. Om det är en lämning tillkommen före 1850 då skall den vara skyddad av lagen (Fornminneslag 2018a). Detta är någonting som gäller alla ting som hittas i Sverige och som kan dateras till att vara äldre än från 1850 (ibid.). Birka som plats faller då in under denna lag, och är skyddad av densamma. Fornminneslagen har genom åren uppdaterats samt förändrats. Ser vi till den variant av lagen som förelåg mellan åren 1942-89, då är punkt 1§:

Fasta fornlämningar, bevarande minnet av fäderneslandets tidigare inbyggare, äro ställda under lagens hägn. (Fornminneslag 2018a).

Det rörde sig under större delen av 1900-talet om att fornlämningar skulle beröra minnet av fäderneslandet. Det skulle vara någonting centralt för nationen för att det skulle innefattas och skyddas av lagen (ibid.). Lagen skriver och motiverar då att fornlämningar skall vara av vikt för landets egen historia, och detta är någonting som Birka anses vara. Det arkeologiska kulturarvet i Sverige under denna period skulle då bidra till att främja nationen, och hjälpa till att bygga dennas kulturarv (ibid.). Lagen skulle senare komma att uppdateras år 1989 och 2014, det går däremot att se till de platser som blev kulturskyddade innan uppdateringen. Dessa platser ansågs vara av större vikt för det nationella kulturarvet, och Birka var en av dessa platser (ibid.).

4.0 Teotihuacáns historia och platsens arkeologiska historia

Teotihuacán är det andra världsarv som denna uppsats kommer att behandla. Detta är en av de viktigaste lämningarna som finns i vad som idag är Mexiko. Det är också en av de fornlämningar som har använts till byggandet av det nationella Mexiko

Bild 3. Tempelstaden Teotihuacán

Teotihuacán var en religiös tempelstad, som var aktiv före de olika indo-amerikanska imperierna som spred sig över kontinenten, så som *Inka* och *Aztekerna* (Baquedano 2017: 142). Namnet Teotihuacán betyder: ”Platsen där gudar skapas” (Unesco 2018c). Som det ser ut idag är det ingen som vet exakt när staden grundades, eller av vilken kulturgrupp. Platsen var bebodd långt innan staden utvecklades till en central plats för olika folkslag. Det var först mellan år 0-600 e.Kr. som platsen växte till att bli den centrala stad som det fortfarande finns ruiner av idag. Under denna perioden så varierade den i storlek, men Teotihuacáns invånarantal kan ha varit så stort som mellan 125 000-250 000 invånare när den nådde sitt zenit (Unesco 2018c). Det som kännetecknar Teotihuacán är ruinerna av de stenbelagda pyramiderna som finns bevarade på

platsen (Bueno 2016: 1). *Månpyramiden, Solpyramiden, Quetzalcoatl's Tempel (Fjädrade Ormens Tempel)* är de tre kändaste av de konstruktioner som är belagda vid Teotihuacán. Solpyramiden är den största av dessa byggnadsverk och det når en höjd på ca. 75 meter, vilket gör den till en av världens största pyramider, men ändå bara hälften så stor i storlek som *Gizapyramiden* i Egypten (Unesco 2018c).

Teotihuacán övergavs under mitten och slutet av 500-talet. Det finns lite olika teorier som förklarar varför, men precis som med Birka så finns det inget hundra procentigt svar på denna fråga (Unesco 2018c). Teotihuacán kan ha råkat ut för miljöproblem som kan ha orsakat torka, missväxt, vilket kan ha lett till stadens kollaps. Detta stöds bland annat av arkeologiska fynd, där skelett som har undersökts har visat spår på undernäring (Nichols 2016: 7). Att platsen tvingades utstå missväxt har relaterats till ett vulkanutbrott som skedde ungefär samtidigt med att befolkningen minskade (Nichols 2016: 7). En annan teori är att det var någon form av social konflikt. Det finns spår av att när staden brann ner, så var det endast de rika områdena av staden som drabbades, medan de mindre förmögna områdena klarade sig. Det skulle således ha kunnat röra sig om ett uppror där de mindre rika invånarna gjorde någon form av revolt mot den styrande klassen (Manzanilla 2015: 7). Det skulle också kunna vara på det viset att alla dessa faktorer är relaterade till varandra. Den sociala konflikten orsakades kanske av hungersnöden. En hungersnöd som i sin tur orsakades av förändringarna i miljön (Nichols 2016: 7). Det kan också röra sig om en yttre konflikt där ett anfall från en annan grupp kan ha föranlett stadens fall (Bueno 2016: 1). Precis som med Birka så kan det bero på flera orsaker, och ännu så finns inget helt korrekt svar.

Teotihuacán är en plats, som tidigare nämnts, var konstruerad och brukad långt innan Aztekerna nådde sin territoriella kulmen på 1400-talet. Det är dock Aztekerna som tog över Teotihuacán och dess kultur, detta då de fann den övergivna staden flera hundra år efter dess kollaps (Bueno 2016: 1). Teotihuacán i den Aztekiska kulturen är en helig plats, detta kan vi se endast till namnet då stadens namn på aztekiska betyder just: "Platsen där gudar skapas". Aztekerna försökte då att sammankoppla sig själva med den kultur som tidigare hade befunnit sig vid Teotihuacán (Bueno 2016: 3). Namnen på de olika templen kommer från den aztekiska mytologin. Det var vid denna plats som många av de religiösa seder som Aztekerna hade utfördes. Den kanske allra kändaste seden utgörs av människooffer. Dessa utfördes bland annat vid just Teotihuacán. Aztekerna själva skall ha hävdats sin härkomst ifrån Teotihuacán (Unesco 2018c). Det sägs att Montezuma var tjugonde dag, gjorde resan ut till Teotihuacán för att göra sina offer. Att detta skedde vid platsen som gudarna skall ha skapats, visar tydligt på hur platsen hade blivit invävd i den aztekiska mytologin (Unesco 2018c).

Bild 4. Bild på Mexikos flagga.

Teotihuacán är en plats som lockat till sig ett historiskt och arkeologiskt intresse under olika perioder. Det fanns redan under den koloniala perioden ett visst intresse ur ett arkeologiskt perspektiv, men detta utvecklades inte till något som blev mer konkret realiserat (Bueno 2016: 3). Efter det att spanjorerna erövrade Aztekernas rike och krossat allt motstånd, uppvisade de inte speciellt mycket intresse för det för-koloniala kulturarvet (Bueno 2016: 1), men det förelåg ett intresse för att binda samman den nya världen med den gamla. Detta gjordes genom att man lät förstöra många av de tempel och de kulturarv som fanns innan deras ankomst (Baquedano 2017: 142-43). Det allra tydligaste exemplet på detta kan vi se i vad som skedde i Aztekernas huvudstad *Tenochtitlan* efter dess erövring år 1521. Efter det att spanjorerna under conquistadoren Hernand Cortez (1485-1547) erövrade den aztekiska huvudstaden brändes det allra heligaste templet i staden. Det som av spanjorerna senare blev kallat *Templo Mayor* eller Det stora templet (Baquedano 2017: 142-43). Templet brändes ner för att göra plats för en ny katedral, ett klart och tydligt meddelande om att en ny period tagit sin början i Centralamerika. Det är också därför det tog några hundra år innan intresse för tiden innan spanjorernas ankomst startade.

Det verkliga intresset för den pre-koloniala perioden började att dyka upp i samband med den mexikanska självständigheten i början på 1800-talet, men framförallt under början av 1900-talet (Bueno 2016: 3). Det blir nu återigen viktigt med forskning om den historia som spanjorerna förtryckt under nästan 300-år. Ett av de primära exemplen på detta ser vi tydliga spår av än idag, även om vi kanske inte tänker på det. Det fanns en aztekisk legend som sa att *Mexica*⁶ skulle anlända till det förlovade landet när en präst såg en örn sittandes på en kaktus, med en orm i sin näbb. Staten Mexiko tog efter sin självständighet namnet ifrån aztekerna, och även i landets statsvapen och i landets fana återfinns den aztekiska legenden (Baquedano 2017: 142). Alltså har Mexiko genom namnet på nationen, deras statsvapen och deras flagga gjort ett anspråk på den förhistoria som fanns i Centralamerika, innan spanjorernas ankomst.

Det som också tydliggörs med dessa företeelser är att Centralamerikas förhistoria betraktas som betydligt viktigare än vad den var tidigare. Detta blir tydligt också i relationen till de urbefolkningar som har varit ledande i den pre-koloniala förhistorien. Grupper som; Toltekerna (grundarna av Teotihuacán), Maya och Aztekerna (Bueno 2016: 42-43). Det görs främst historiska kopplingar till de grupper inom den indo-amerikanska förhistorien, som hade makten.

Mexico's ancient past, then, was at once similar to Europe's and different from it. And this difference, too, was a source of pride, a means to challenge the western values that the elites ironically had absorbed. (Bueno 2016: 44).

Detta förhållande är viktigt att känna till när man studerar den arkeologiska forskning som sker kring Teotihuacán. Det fanns alltså ett klart och tydligt intresse ifrån den nya nationen att visa på en koppling till vad som fanns före kolonisationens tid. De allra första ordentliga undersökningarna påbörjas under 1860-talet, då platsen börjar att undersökas ordentligt, men den allra första utgrävningen sker först 1884 (Unesco 2018c). Detta arbete leddes av Leopoldo Batres (1852-1926). Under denna period handlar det inte endast om att studera platsen, utan det görs även restaureringsarbeten på några av de första pyramiderna (Bueno 2016: 192).

Den kanske allra mest kontroversiella restaureringen genomfördes också av Leopoldo Batres. Det han gjorde var att konstruera en femte platå på Solpyramiden, någonting som senare har blivit omdiskuterat då det inte alls är säkert om detta var det originalutseende som Solpyramiden

⁶ Mexica – Aztekernas namn på sitt eget folk (Baquedano 2017: 142).

faktiskt hade (Bueno 2016: 195-96). Dessa arkeologiska insatser med restaureringar och arbete på, och runtomkring pyramiderna skedde primärt i samband med firandet av den mexikanska statens hundraårsjubileum (Bueno 2016: 188). Det är inte en slump att platsen väljs för detta firande, utan det rör sig om ett politiskt beslut. Teotihuacán ligger endast ca fem mil ifrån Mexico City. Det är även platsen som både Toltekerna, och Aztekerna brukade (Bueno 2016: 188-89).

The Government also chose Teotihuacán because it was impressive, a place the Aztecs, the original rulers of Mexico City, had also revered. Unlike other ruins that had been lost to history, the site was much too massive, monument, and close to Mexico City to have ever been forgotten (Bueno 2016: 189).

De stora arkeologiska undersökningarna kring platsen, skedde just under den period när den mexikanska nationen försöker att skriva sin egen förhistoria. Den roll som Teotihuacán får under hela denna process blir som kronjuvel i jämförelse med andra lämningar som fanns tillgängliga. Slutet av 1800-talet och början av 1900-talet har fått namnet ifrån diktatorn Porifero Díaz Grotto (1830-1915), och kallas för *Porifero* (Bueno 2016: 2-3). De arkeologiska utgrävningarna under perioden görs med syftet att cementera Mexiko och dess förflutna och detta sker främst med hjälp av Aztekerna (Bueno 2016: 5-7). Det är under denna period, på uppmaning av Porifero Díaz Grotto och den styrande eliten, som Mexiko enas under ett gemensamt kulturarv (Bueno 2016: 7). Detta görs då med hjälp av det arkeologiska ämnet, där Leopoldo Batres blir en av frontfigurerna.

4.1 Teotihuacán och Unesco

Processen med att få med Teotihuacán på Unescos världskulturarvslista startades i december år 1986 och redan i april 1987 togs platsen med på världskulturarvslistan (Unesco 2018d). Det var alltså en betydligt kortare period än för Birka, där tiden drogs ut betydligt längre. Denna process skötes ifrån Mexikos sida av INAH⁷ (Institute National of Anthropology and History) (Unesco 2018d). Det är nämligen INAH som har haft ansvar och kontroll över skyddet och bevarandet av Teotihuacán sedan 1962. Det är även denna myndighet som förde konversationen med UNESCO (Unesco 2018c), när det kom till att faktiskt ta med Teotihuacán på listan. Det var däremot inte Mexiko eller INAH som rekommenderade att Teotihuacán skulle tas med på världskulturarvslistan, utan detta gjordes av en utomstående organisation, nämligen ICOMOS (International Council on Monuments and Sites) (Icomos 2018).

Att Teotihuacán skulle tas med på världskulturarvslistan rättfärdigades av ICOMOS då platsen uppfyllde fem kriterier (Unesco 2018c). Dessa kriterier var då kriterierna ett till fyra, och sedan nummer sex (Unesco 2018c):

- I. Vara ett mänskligt mästerverk.
- II. Visa på viktiga förändringar inom arkitektur, stadsplanering, teknologi, monumental konst eller landskapsdesign.
- III. Bära på ett unikt eller ojämförligt vittnesbörd om en tradition eller civilisation (levande eller utdöd).
- IV. Vara en enastående representant för ett eller flera viktiga steg i människans utveckling.
- VI: Att vara direkt eller påtagligt associerad med händelser eller levande traditioner, med idéer eller med övertygelse, med konstnärliga och litterära verk av enastående universell betydelse (Unesco 2018).

⁷ INAH – Mexikansk skapad myndighet som skall skydda, studera, och värna om det förhistoriska kulturarvet i Mexiko. (INAH 2018).

Det var således inte bara INAH som betraktade platsen som viktig utan det rörde sig också om åsikter från andra delar av världen. Teotihuacán ansågs vara ett så värdefullt kulturarv för resten av världen att en utomstående organisation (ICOMOS) som arbetar tillsammans med UNESCO, tog på sig rollen att se till att Teotihuacán hamnade på listan (Unesco 2018d).

Det var primärt då Solpyramiden som enligt ICOMOS gjorde att Teotihuacán uppfyllde första kriteriet. Att det representerade den klassiska perioden innan européernas ankomst till kontinenten, och att den är helt unik i sitt slag. Det var inte endast dess monumentala karaktär, utan även den konst som kan återfinnas runtomkring den i form av statyer, målningar, och dekorationer (Unesco 2018d).

Det andra kriteriet uppfylldes enligt ICOMOS av det förhållande att Teotihuacán har influerat hela regionen, och att influenser kan återfinnas i andra delar av Centralamerika (Unesco 2018d). Tredje kriteriet uppfylls då av det faktum att Teotihuacán visar på att en stor mängd människor har brukat platsen, att en unik kultur varit aktiv, levt, och dött ut här. De fysiska strukturerna som finns kvar är då ett tydligt tecken på den civilisation som fanns före européernas ankomst (Unesco 2018d).

Fjärde kriteriet uppfylls framförallt på grund av att Teotihuacán är unikt i sitt slag, när det kommer till att visa på hur de pre-koloniala rituella platserna såg ut (Unesco 2018d). Sol-, Mån- och Quetzalcoatl's pyramiderna är helt unika, och de utgör bra exempel för att studera den mänskliga utvecklingen, när det kommer till monumentala byggnader (Unesco 2018d).

Det sjätte och sista kriteriet uppfylldes enligt ICOMOS på grund av att Teotihuacán visar på den religiösa övertygelsen hos de pre-koloniala folken (Unesco 2018c). Detta bland annat genom det förhållande att platsens namn, som på aztekiska betyder "Platsen där gudarna skapades" (Baquedano 2017: 142) vävdes in i de traditioner och legender som fanns inom de indo-amerikanska befolkningarna i Centralamerika, framförallt Aztekerna (Unesco 2018d).

Det som skall noteras när man gör en direkt jämförelse mellan Teotihuacán och Birka, är de två unika processer som ledde fram till att båda dessa platser återfinns på Unesco:s världskulturarvslista. Ser vi till Teotihuacáns fall, handlade det om att det inte ens var den egna nationen som rekommenderade att platsen skulle skyddas av Unesco, utan istället den utomstående organisationen ICOMOS (Unesco 2018d). Birka däremot rekommenderades av den svenska staten och ICOMOS (Unesco 2018a), och detta genom att Riksantikvarieämbetet lyfte fram hur viktigt Birka var som internationellt/globalt kulturarv. Det krävdes alltså att Sverige själva lyfte fram Birka som ett kulturarv värdigt för världen att bevara, medan Teotihuacán i viss mening blev framlagt av världen själv. Varför Mexiko inte själv ansåg det viktigt att få med Teotihuacán på världskulturarvslistan vet jag inte. Det kan ha varit så att de ansåg sig kunna skydda sina kulturarv utan extra stöd, ICOMOS säger själva att de var imponerade av det skydd som redan fanns på plats, och hur platsen bevarades. Det kanske var det förhållande att fotbolls VM hölls i Mexiko 1986 som fick världen att öppna sina ögon för Mexikos kulturarv, Teotihuacán ligger knappt 5 mil ifrån Mexiko City (FIFA 2018). Kanske var det avgörande att hela världen samlades till den världshändelse som ett VM i fotboll utgör, att ett stort antal fler besökare anlände, och att detta kan ha oroat både ICOMOS och Unesco? Det som talat för denna tolkning är skillnaden i hur lång tid det tog för dessa platser att godkännas. För Teotihuacáns del tog det knappt ett halvår, medan Birka fick vänta i fyra år. Det skall också understrykas att dessa två platser knappt går att jämföra då Birka var en boplats som hade som mest 1000 invånare, medan Teotihuacán vid höjden av sin befolkningsmängd

kan ha haft så mycket som 250000 invånare. Rent storleksmässigt så är Teotihuacán en betydligt viktigare och mer imponerade plats (Unesco 2018d). Teotihuacán uppfyllde också fler kriterier på listan, och detta kanske också var en orsak till att processen tog betydligt mindre tid?

4.2.0 Teotihuacán inom Mexiko

4.2.1 Institute National of Anthropology and History

INAH (Institute National of Anthropology and History), som tidigare omnämnts, är den federala myndighet i Mexiko som ansvarar för skyddet av Mexikos förhistoriska kulturarv. Deras fokus ligger då primärt på monumentala byggnader, skyddet, bevaring, och forskningen kring dessa (INAH 2018). Deras funktion är därför till delar likartad den som Riksantikvarieämbetet fyller i Sverige. Då detta är en federal myndighet som finansieras av den mexikanska staten, så skulle det gå att föra resonemanget att det som INAH står för, är också det som Mexiko som stat står för. Det som framhålls på INAH:s hemsidor skulle då kunna tolkas som det konsensus och det meddelande som nationen Mexiko kan ställa sig bakom.

När man läser om Teotihuacán på INAH:s hemsida kan man precis som med Birka se att platsen och dess lämningar lyfts fram som ett kulturarv som den mexikanska befolkningen kan vara stolta över. Ser vi till det allra första stycket som kortfattat beskriver platsens historia då ser detta ut så här:

Staden Teotihuacán var en av de största städerna i det precolumbianska Amerika, och under sin storhetstid hade den en befolkning på över 100.000 invånare, och den var belägen i en dal vilken var rik på naturresurser. Teotihuacán var maktcentrum för en av de mest inflytelserika mesoamerikanska samhällsbildningarna när det kommer till; politiska, ekonomiska, kommersiella, religiösa och kulturella aktiviteter. Egenskaperna hos denna kultur är permanentade hos folken på den mexikanska högplatån, och dessa egenskaper har överförts i tiden och de når oss med samma kraft och storhet på det sätt som dess skapare planerade (INAH 2018).⁸

Såsom platsen beskrivs på INAH:s hemsida, så presenteras den som hjärtat i Centralamerika. Detta skulle kunna tolkas som att det blir en fråga om prestige i att detta kulturarv är beläget i Mexico. Mexiko har, som nämnts ovan, både genom flagga, statsvapen och namnet på nationen gjort anspråk på det Aztekiska arvet. Att då beskriva Teotihuacán som platsen där all mesoamerikansk historia föddes, är att återigen göra anspråk på detta kulturarv (INAH 2018). Genom att tillskriva Teotihuacán denna betydelse understryker INAH, men även den mexikanska staten, att de är ägare, men också efterföljare, till dåtidens politiska, ekonomiska, religiösa och kulturella centrum och den kultur som skapade detta. Man kan tolka det som att de även gör anspråk på detta i framtiden. Det skall inte förglömmas att Mexico bara för tvåhundra år sedan var betydligt större territoriellt, och att landet i början på 1800-talet sträckte sig från Sydamerika i söder, och nästan till Kanada i norr, men att landet snabbt tappade större delen av sitt territorium till sina grannar (Bueno 2016: 4). Mexiko är också den nation som först skapades ifrån vad som tidigare var *Nya Spanien*⁹, det blir därmed också naturligt att Mexiko ser sig som arvtogare till de områden som tillhörde den tidigare kolonin. Genom att lyfta fram

⁸ Förf. översättning.

⁹ Nya Spanien – Namnet på den av Spaniens kolonier i den Nya Världen, som styrdes från Mexiko City (Baquedano 2017: 144).

Teotihuacán så kan detta ses som ett anspråk inför framtiden. I ett annat citat, så kan vi också se vikten av Teotihuacán inom den egna mexikanska nationen:

Teotihuacán har blivit en fana för det mexikanska folket i dess försvar och skydd av det nationella kulturarvet. Dess främsta monument, Solpyramiden, är en symbol för nationell identitet, framförallt som en viktig del av den precolumbianska historien. De arkeologiska resterna av staden Teotihuacán representerar Mexiko på den internationella arenan, eftersom det var den första platsen i vårt land som förklarades som världsarv av Unesco år 1987.¹⁰ (INAH 2018).

Det är därför tydligt att Teotihuacán betraktas som en symbol som alla mexikaner kan känna en kulturell stolthet över, och även en nationell tillhörighet till. Teotihuacán lyfts fram som en internationell symbol vilken representerar Mexiko, och om omvärlden bör känna till någonting om Mexico så är det Teotihuacán och dess värden.

5.2.1 Mexikos kulturarvslagar

Det som är viktigt att ha i åtanke när man diskuterar de olika kulturarvslagar som Mexiko innehar så är ett förhållande att det inte endast finns en lag. Mexiko som nation är uppbyggt som en federation av olika stater, inte helt olik de Förenta Staterna (Fornminneslag 2018b). Detta leder till att alla regioner inte alltid har samma lagstiftning. Det finns alltså olika sätt att hantera kulturarvsfrågor beroende på var i landet man befinner sig (ibid.) men det finns också nationellt överordnade lagar. Det som är gemensamt för hela landet är bland annat juridiska bestämmelser som säger att all forskning gällande kulturarv måste gå via INAH (ibid.). Det går därför inte att finansiera privata forskningsprojekt utan att INAH är informerade om det och har gett sitt godkännande till projektet (ibid.).

Det faktum att de federala regionerna kan ha egna lagar och regler kring kulturarvet, gör att lagstiftningen blir betydligt mer invecklad än vad som är fallet i Sverige. När det kommer till Teotihuacán så skyddas denna fornlämning av de nationella överordnade lagarna (ibid.). Lämningen var faktiskt också den allra första fornlämning som skrevs in och blev skyddad av den mexikanska lagstiftningen från 1897 (Fornminneslag 2018b; Bueno 2016: 2). Detta faktum visar återigen på den stora vikt som tillskrivs platsen och dess fornlämningar. Det som skedde i Mexiko under de tidigaste åren av kulturarvsskydd var också att man skapade hårdare lagar och regler kring exporten av förhistoriska lämningar. Redan 1827 infördes en lag som gjorde det olagligt att föra med sig antikviteter ut ur landet (Bueno 2016: 3)

5.0 Great Zimbabwes historia och arkeologiska historia

Då har vi kommit fram till den allra sista av de länder och fornlämningar som denna uppsats kommer att behandla, nämligen Great Zimbabwe i Zimbabwe. Det första man bör tänka på när man diskuterar Great Zimbabwe som plats är det faktum regionen som den är placerad i har varit betydligt mer instabil i jämförelse med de tidigare diskuterade. Detta innebär bland annat att när Sverige påbörjar sin historieskrivning redan under 1600-talet, och Mexiko under 1800-talet, så kunde man i Zimbabwe påbörja denna process först under 1980-talet när landet förvandlades från Rhodesia till Zimbabwe (Webber 2001: 95). Denna instabil historiska situation har i sin tur påverkat den arkeologiska forskningen rörande platsen och denna är inte lika omfattande som i de tidigare exemplen. Uppsatsens genomgång av denna blir därför inte lika detaljerad som i de två tidigare fallen, då det inte gjorts lika mycket.

¹⁰ Förf. översättning.

Bild 5. Bild på Great Zimbabwe tagen ifrån ovan.

Great Zimbabwe är namnet på en enorm stenfästning som är lokaliserad i vad som idag är Zimbabwe. Det är också denna fornlämning, som geografiskt återfinns någorlunda centralt i landet, som har givit namn till hela landet (Webber 2001: 22, 95). Fornlämningsområdet är utspritt på en area på närmare 800ha (8 kvadratkilometer). Området är på grund av sin storlek indelat i flera mindre sektioner, *Hill-Ruins*, *Great Enclosure* och *Valley Ruins* (Unesco 2018c). Den del av Great Zimbabwe som folk brukar tänka på när platsen diskuteras är dock just själva befästningen, eller den delen som tillhör *Hill-Ruins* delen utav fornlämningen (Webber 2001: 24-25). Platsen var i bruk under den period som brukar förknippas med den *Afrikanska Järnåldern*¹¹, och det fanns en hel del naturliga resurser i område, så som bland annat silver, guld och koppar. Handel och utbyte ägde också rum med dessa naturtillgångar (Vogel 1994: 43). Great Zimbabwe var i bruk under 1100-talet och fram till mitten av 1400-talet (Unesco 2018e). Det rör sig alltså om en period på ca 300 år då Great Zimbabwe brukades. Under den aktiva brukningsperioden tyder forskningen på att det var ett kommersiellt centrum för handel i regionen. Detta visas bland annat genom de långväga objekt som påträffats på platsen (Webber 2001: 24-25). Några av de mer kända exemplen på detta är att det påträffats både arabiska, men även kinesiska mynt bland ruinerna (Webber 2001: 24). Great Zimbabwe fungerade också som kungligt palats för de *Bantu*¹² grupperingar som behärskade regionen (Vogel 1994: 43-44). Platsen hade också ett religiöst värde, där mycket fokus låg på skapandet av regn. Great Zimbabwe hade således också en religiös funktion, och detta var en roll som den styrande klassen tog på sig att inneha. Det föll på eliten vid Zimbabwe att tillbe Mawri (Shona folkets regn gud) och se till att regnet kom (Vogel 1994: 44). Det kungliga palatset är också beläget i Hill-Ruins delen av Great Zimbabwe.

Det finns olika teorier varför platsen övergavs i mitten av 1400-talet. Den teori som enligt forskarna är mest trolig är att handeln flyttades till andra platser och därigenom så förlorade Great Zimbabwe sitt strategiska värde (Vogel 1994: 44). Att platsen inte längre kunde producera de råvaror som krävdes skall också ha varit en bidragande faktor till att platsen sakta men säkert förlorade sitt värde, men även det förhållande att klimatet förändrades och att platsen kom att sakna både vatten, och mat under perioder är en annan förklaring som framförts (Vogel 1994: 43-44). Allt detta gemensamt är då den troliga förklaringen till att Great Zimbabwe övergavs i mitten av 1400-talet.

¹¹ Afrikanska Järnåldern – (Unesco 2018e)

¹² Afrikansk språkgrupp

Den allra första kontakten som Great Zimbabwe hade med européerna inträffade egentligen ca femtio år efter det att platsen hade börjat att tappa sitt strategiska värde (Matenga 2011: 58). Dessa kontakter ägde rum i samband med det portugisiska etablerandet av handelsstationer, i samband med handel med Indien. Det handlade ännu inte om det imperiebyggande, eller om den kolonisation som senare skulle komma när britterna etablerade sin kontroll över regionen (Matenga 2011: 58-59). Det som portugiserna gjorde var däremot att driva bort de arabiska handelsnätverk som hade funnits i regionen, och de påbörjades handel med de Shonna-grupper som fanns i området, och man satte därmed Great Zimbabwe på kartan (Matenga 2011: 58). Det skulle dröja till mitten utav 1800-talet innan regionen helt började att utforskas. Afrikas kuster hade då kartlagts av de stora kolonialmakterna, men centrala Afrika var nästintill en vit fläck på världskartan (Matenga 2011: 60). När platsens arkeologiska värde upptäcktes ifrån europeiskt håll, då rörde det sig under de tidiga åren främst om skattletare och europeiska samlare. Det var lyckosökare som tog tillfället i akt att samla på sig antikviteter ifrån Great Zimbabwe och från den omkringliggande regionen (Matenga 2011: 56).

The Collecting ethic of some of early explorers was not always above reproach and, with the benefit of hindsight, we might add that it portended worse things to come: the systematic looting that came with colonial occupation. (Matenga 2011: 58).

Det som skedde i Zimbabwe i samband med att regionen blev mer intressant för kolonialmakterna, var att det egna kulturarvet föll i glömska för de ursprungliga befolkningarna, samtidigt som deras kulturarv fraktades till museer i Europa. Ett exempel på detta utgörs av Carl Mauch som var en europeisk upptäcktsresande, som under 1870-talet var den första européén som beskrev platsen (Webber 2001: 37). Mauch beskrev platsen men han lade även beslag på, och skickade iväg mycket av det som han påträffade. Ett exempel på detta är när han skickade iväg järngongar till Sydafrikas nationalmuseum (Matenga 2011: 64).

Mauch carried out further explorations in the Great Enclosure. On his way back to the Hill, he came across a double iron Gong. Did he collect it? A number of double iron gongs were found at Great Zimbabwe, five of which were sent to the south African museum in Cape Town (Burke 1969: 147).

När platsen blivit dokumenterade, och allt eftersom Afrika blev mer kartlagt, så inleddes den faktiska kolonialiseringen av regionen. Samtidigt som detta skedde så fördes diskussioner rörande varifrån Great Zimbabwe kunde ha kommit, och vem det var som byggt det (Webber 2001: 37-39). Platsen ansågs då vara så unik och storslagen att européerna inte trodde att afrikaner kunde ha konstruerat den. Teorier om att det var araber eller att fenicier skulle ha koloniserat och byggt den diskuterades och man kopplade den också till Kung Solomon, och de gruvor som den mytologiske kungen skall ha haft (Webber 2001: 39). Detta gav den brittiske imperialisten Cecil John Rhodes den anledning han behövde för att driva frågan och ta kontrollen över området (Webber 2001: 39). Rhodes hjälpte i samband med detta till att finansiera, och ombesörja att platsen undersöktes. En av de tidigaste arkeologerna på platsen, Theodore Bent, bekräftade med sina fynd att platsen var kopplad till fenicierna. Men då Rhodes behövde en legitim anledning för att kolonisera regionen, så var detta endast ett framtvingat svar (Webber 2001: 39). Det skulle dröja fram till mitten av 1950-talet innan den arkeologiska bilden av Zimbabwe ändrades och man accepterade att urbefolkningen (Shonna) var arkitekterna bakom anläggningen (Webber 2001: 40). Fortfarande på 1970-talet var det dock inte helt accepterat att urbefolkningen konstruerat Great Zimbabwe, då detta utmanade den "vitmaktteori" som fortfarande fanns kvar i Rhodesia. Rhodesia blev namnet på den före detta koloni som år 1965 frigjorde sig ifrån det brittiska imperiet, men denna frigörelse skapade en

nation där en liten vit majoritet styrde landet (Webber 2001: 45). Under detta styre så kunde det inte tillåtas att ett monument som Great Zimbabwe hjälpte till att underbygga den afrikanska nationalismen, och den bild som den Rhodesiskaregeringen försökte måla upp, var att platsen hade byggts av fenicierna. Under denna period så förbjöds olika typer av arkeologiskt material, och tolkningar som talade emot denna teori (Webber 2001: 45). Detta ändrades dock i samband med det inbördeskrig som varade mellan 1976–1980 där afrikanska nationalistgrupper besegrade den Rhodesiska regeringen och återigen återtog sitt kulturarv (Webber 2001: 45).

Den långvariga effekten av den koloniala situationen i Zimbabwe, det förhållande att landets kulturarv stulits, och den instabila situationen i landet har inneburit att det tog betydligt längre tid innan man, som självständig afrikansk nation, kunde påbörja arkeologiska aktiviteter i form av undersökningar, antikvariska skyddsåtgärder och lagstiftning runt kulturarvet. Detta äger mot bakgrund av landets koloniala historia, och att frigörelsen ägde rum först under sent 1970-tal och tidigt 1980-tal, rum tämligen sent i relation till de två tidigare platserna.

5.1 Great Zimbabwe och Unesco

Great Zimbabwe blev upptaget som ett monument på Unescos världskulturarvslista år 1986 och själva processen påbörjades ett år tidigare (Unesco 2018f). Fallet med Great Zimbabwe är precis som Teotihuacán, följd av att ICOMOS går in och lägger fram en rekommendation att platsen bör betraktas som ett världsarv (AA). Det är också tydligt att platsen ansågs viktig, då själva processen bara tog lite mindre än ett år (AA) Detta kan då återigen jämföras med Birka, där processen för att komma med på Unescos världskulturarvslista tog betydligt längre tid (Unesco 2018a). Det är alltså återigen inte den inhemska staten som tar på sig ansvaret för att få med sitt kulturarv på världskulturarvslistan, utan detta lämnas till ICOMOS.

De kriterier som ICOMOS rekommenderade, och som senare blev de motiverade att Great Zimbabwe togs med på listan var kriterierna I, III och VI.

- I: Vara ett mänskligt mästerverk.
- III: Bära på ett unikt eller ojämförligt vittnesbörd om en tradition eller civilisation (levande eller utdöd).
- VI: Att vara direkt eller påtagligt associerad med händelser eller levande traditioner, med idéer eller med övertygelse, med konstnärliga och litterära verk av enastående universell betydelse (Unesco 2018).

Det första kriteriet uppfylldes då främst av den anledningen att Great Zimbabwe är en unik konstruktion (Unesco 2018f). Platsen har förbryllat mänskligheten i århundraden, och några av dessa exempel utgörs av både araber och portugiser. Platsen hade ett sådant unikt utseende, att det under lång tid var svårt att tillägna äran av dess konstruktion till de sub-sahariska afrikanerna (Unesco 2018f). När araberna upptäckte platsen menade de att det var Solomon och drottningen av Sheba som konstruerat Great Zimbabwe (Unesco 2018f). När portugiserna senare hade kontakt med platsen, och med araberna, accepterade de denna tolkning. Det var alltså mer troligt att en biblisk figur hade varit inblandad i konstruktionen än att afrikanerna själva skulle ha uppfört strukturerna (Unesco 2018c). Detta unika utseende, och att platsen är så omtalad, gör att den tas upp med kriteriet som ett mänskligt mästerverk (Unesco 2018f).

Kriterium III uppfylldes på grunden av att Great Zimbabwe visar klara tecken på en utdöd civilisation. Platsen låg till största delen i ruiner när den upptäcktes av portugiserna under mitten

av 1500-talet, och den var övergiven (Unesco 2018f). Den hade förlorat sitt strategiska värde av olika anledningar, men det som den fortfarande visade var tecken på den Shona-civilisation som kontrollerade området under 1000-1400-talen (Unesco 2018f). Great Zimbabwe är därför ett unikt monument från den civilisation/kultur som hade sitt centrum här (Unesco 2018f).

Det allra sista kriteriet som ICOMOS rekommenderade var då kriteriet VI. Detta uppfylldes då hela nationen Zimbabwe har och identifierar sig med platsen. Zimbabwe har också valt att ta med en av de unika pelarna ifrån Great Zimbabwe på sin flagga, nämligen Zimbabwe-fågeln (Unesco 2018f). Denna härstammar från Great Zimbabwe, och denna symbol går att återfinna inte bara i nationens fana utan även på sedlar (Unesco 2018f). Detta tillsammans visar då på hur hela nationen har accepterat, och associerar sig med Great Zimbabwe, och de kulturella, traditioner som finns vid platsen (Unesco 2018f).

Den stora skillnaden om vi jämför med exempelvis Teotihuacán är att mest fokus hamnar på själva byggnadsverken. Det rör sig inte lika mycket om det kulturella och rituella som i Mexiko. Det skall också noteras att när det gäller Great Zimbabwe, så var inte ICOMOS helt nöjda med bevarandet av platsen. De såg helst att man väntade med turistattraktioner och så vidare, tills en ordentlig undersökning hade genomförts. De ville inte riskera att mer av platsen skadades. Detta i samband med farliga byggnadsarbeten och diverse olika turistfaciliteter i närheten av världskulturarvet (Unesco 2018f). Detta var också något ICOMOS själva erbjöd sig att hjälpa till med (Unesco 2018f)

5.2 Great Zimbabwe inom Zimbabwe

5.2.1 National Museums and Monuments of Zimbabwe

Den organisation som primärt handhar nationens kulturarv är NMMZ (National Museums and Monuments of Zimbabwe) (NMMZ 2018a). Detta är också den organisation som går att jämföra med Mexikos och Sveriges respektive nationella kulturarvsmyndigheter. Det som är intressant när det kommer till hur NMMZ och Zimbabwe hanterar Great Zimbabwe, på myndighetens hemsida, är det förhållande att den inte får så stort utrymme (NMMZ 2018b). Great Zimbabwe omnämns endast i relation till att det har tagits upp på UNESCO:s världskulturarvslista (NMMZ 2018b). Om vi jämför med hur de två tidigare platserna har omnämnts så är detta något överraskande, och ser vi även till hur viktig fornlämningen är för landets identitet, då är det ännu mer förvånande att platsen inte lyfts fram mer. Det enda som lyfts fram i samband med NMMZ hemsida är att Great Zimbabwe är den största strukturen av sitt slag inte bara i Zimbabwe, utan i hela Södra Afrika. Den är helt unik när det kommer till storleken (NMMZ 2018b).

Bild 6. Bild på Zimbabwes flagga, där Zimbabwefågeln också syns till vänster.

Även om det inte står klart och tydligt på deras nationella kulturarvshemsida vilken viktig lämning Great Zimbabwe är så finns det andra tecken. Great Zimbabwe's roll inom nationalstaten Zimbabwe har varit stor, och den har fortfarande en enorm betydelse. Själva nationen har fått sitt namn just ifrån fornlämningen Great Zimbabwe (Webber 2001: 95). Det har också diskuterats att förändra nationsnamnet från Zimbabwe, till Great Zimbabwe (Nehanda Radio 2018). Detta var någonting som den före detta presidentkandidaten Nelson Chamisa förde fram så sent som i juli 2018:

We will be renaming it to Great Zimbabwe in line with the greatness which is coming. (Nehanda Radio 2018).

Det påstods att själva namnet Zimbabwe var förbannat, och att detta skulle påverka hela nationen negativt. Det krävs då en förändring, och även om Nelson Chamisa endast hävdar att detta är för att landet skall få en ny stor framtid, så är det för många sammanträffanden. Det är en strategi att försöka att återkoppla nationen till den storhetsperiod som regionen hade under 1000-talet (Unesco 2018e). Att platsen har varit av stor vikt för den nuvarande nationen går inte att förneka. Det går också att återfinna en annan fornlämning från Great Zimbabwe, på nationens flagga, den så kallade "Zimbabwe Fågeln". Det finns således klara försök att väva in Great Zimbabwe i den nationella statsretoriken (Webber 2001: 40).

Orsaken till att det har gjorts försök att koppla nationen till detta kulturarv, kan vara ett försök att befria sig från det koloniala arv som nationen brottas med. Området var en före detta brittiska koloni vilket omnämndes som "Södra Rhodesia" efter den brittiska finansmannen, och kolonial politikern, Cecil Rhodes (1853–1902). När Storbritannien och flera andra europeiska makter senare började att avkolonisera regionen, då bytte den före detta kolonin namn till endast Rhodesia (Webber 2001: 45). Bägge de tidigare namnen kan ha varit en påminnelse om det koloniala förtrycket. Det var därför i samband, med att de afrikanska nationaliströrelserna segrade 1979, som nationen behövde påminna både världen och befolkningen om tiden då regionen var en makt att räkna med, och därav namnet Zimbabwe, som en spegling på Great Zimbabwe (Webber 2001: 45).

5.2.2 Zimbabwe's kulturarvslag

Den lag som skyddar det zimbabwiska kulturarvet är *National Museums and Monuments Act*. Detta är en förteckning som är skapad med syftet att värna om både monumentala kulturarv precis som Great Zimbabwe, men även för att se till att föremål och andra arkeologiska fynd inte förs ut ur landet (NMA 2018). Definitionen av vad som betraktas som ett förhistoriskt monument enligt NMA (*National Museums and Monuments Act*) är då;

"Ancient monument" means any— (a) building, ruin or structure or remaining portion of a building, ruin or structure; or (b) statue, grave, cave, rock shelter, midden, shell mound or other site or thing of a similar kind; which is known or believed to have been erected, constructed or used in Zimbabwe before the 1st January, 1890, but does not include an ancient working; "ancient working" means any shaft, cutting, tunnel or stope which was made for mining purposes before the 1st January, 1890." (Fornminneslag 2018c).

När det kommer till denna definition så är det intressant och viktigt att notera det förhållande när man i Zimbabwe anser att något är ett historiskt kulturarv. För att någonting historiskt skall betraktas som ett kulturarv så måste det ha brukats före 1890, och det får inte vara någonting som gjorts i samband med gruvdrift. Om det användes i gruvdrift, måste det gjorts som "ancient working". Detta är av intresse, för det var nämligen just år 1890 som Cecil Rhodes fick

klartecken av Drottning Victoria (1819-1901) att gå in i dagens Zimbabwe och påbörja den gruvdrift som senare ledde till kolonisationen av regionen (Fornminneslag 2018c). Zimbabwe gör då ett medvetet val att klippa bort kolonisationen ifrån sitt historiska kulturarv. Detta går att likna vid hur Norge har förhållit sig till den danska ockupation som skedde av deras nation. I Norge så anser man att nationens förhistoria är ifrån tiden innan man var ockuperade av Danmark (Aslaksen 2018). Zimbabwes kulturarvslag blir således därigenom ytterligare ett exempel på hur kulturarvet används för att stärka den nationalistiska grund idéen, detta då det koloniala blir mer eller mindre borttryckt (Fornminneslag 2018c).

6.0 Diskussion

När analysdelen av uppsatsen nu är presenterad, skall vi snabbt återkoppla till vad som har gått igenom. Tre unika världskulturarv från olika delar av världen har presenterats, och dessa utgörs av; Birka (Sverige), Teotihuacán (Mexiko), och Great Zimbabwe (Zimbabwe). Analysen utformades med syftet:

- Att belysa hur arkeologin och förhistorien har brukats i konstruktioner av nationer i olika delar av världen, samt hur arkeologi och förhistorien används i dessa nationer i samtiden. Målsättningen blir då att jämför och diskutera hur nationalismen har tagit sig uttryck i ett antal nationers arkeologiska historiebok.

Detta syfte bearbetades utifrån ett par centrala forskningsfrågor:

- Vilka likheter och skillnader finns det mellan dessa platser, och i användningen av de olika exemplen; Birka/Sverige, Great Zimbabwe/Zimbabwe, Teotihuacán/Mexico när det gäller användningen av dessa lämningar i nationens tjänst?
- Hur har dessa tre (för)historiska lämningar använts i respektive nations historieskrivning, igår och idag? Vilken roll har arkeologin spelat i att forma bilden av dessa kulturarv?
- Hur tar sig nationalismen uttryck i respektive land, och hur skiljer sig dessa uttryck åt?
- Vilka grupper inom dessa nationer drar nytta av dessa kulturarv?

Det finns några drag hos de tre exemplen som är gemensamma. För det första det förhållande att samtliga platser är boplatser, och att dessa boplatser varit centrala i en före detta framgångsrik kultur.

Birka var en framgångsrik handelsboplatser under vikingatiden (Riksantikvarieämbetet 2018). Det framställs också i den svenska historieskrivningen, som en av de allra viktigaste, om inte den viktigaste vikingatida boplatser. Den retorik som den svenska staten använde sig av när de fick med Birka på Unescos världskulturarvslista, var också att platsen var i viss mån mer unik, än platser såsom Hedeby (Unesco 2018a). När det kommer till Birka, så beskrivs det som det allra första statsväsendet i Sverige, det var här som grunden till den nation som vi idag känner tog form:

Birka var Sveriges första egentliga stad med omkring 700 invånare under sin storhetstid. Den anlades av kungen – som själv bodde på Adelsö tvärs över sundet – i syfte att utvidga och kontrollera handeln i regionen. (Riksantikvarieämbetet 2018).

Om vi jämför med hur man i Mexiko omnämner Teotihuacán så går det att se en viss likhet i hur man väljer att beskriva det. Även om det mexikanska fallet är något mer förstärkt, så är grundmeddelandet detsamma:

Staden Teotihuacán var en av de största städerna i det precolumbianska Amerika, och under sin storhetstid hade den en befolkning på över 100.000 invånare, och den var belägen i en dal vilken var rik på naturresurser. Teotihuacán var maktcentrum för en av de mest inflytelserika mesoamerikanska samhällsbildningarna när det kommer till; politiska, ekonomiska, kommersiella, religiösa och kulturella aktiviteter. Egenskaperna hos denna kultur är permanentade hos folken på den mexikanska högplatån, och dessa egenskaper har överförts i tiden och de når oss med samma kraft och storhet på det sätt som dess skapare planerade (INAH 2018).

Teotihuacán var både det religiösa centrumet, men också det urbana centrumet, i centrala Mexiko under sin storhetsperiod. Teotihuacán framställs av den mexikanska staten, inte bara som Mexico's mest utvecklade stad, utan som den amerikanska kontinentens mest avancerade stad (INAH 2018). Det görs alltså klara försök från bägge dessa nationers håll, att förstärka vikten som dessa platser hade under den perioden de var aktiva. Great Zimbabwe precis som Teotihuacán var det religiösa centrumet, men också en enormt viktig handelsstad för den sub-sahariska regionen. Det är heller inte en slump att det är just Great Zimbabwe som tas upp som ett exempel för den afrikanska nationaliströrelsen, efter det att de tagit makten 1979 och döpte om landet från Rhodesia till Zimbabwe (Webber 2001: 45). Om vi ser till den beskrivning som NMMZ ger så är denna inte lika detaljerad som den som Riksantikvarieämbetet eller INAH ger. Great Zimbabwe framställs ändå som det allra mest unika, och imponerande av alla tecken på den Shonakultur som tidigare dominerade regionen (NMMZ 2018a). Det är också väldigt viktigt för just Zimbabwe att påvisa det faktum att Great Zimbabwe har blivit ett världskulturarv. Samtliga platser delar då likheten att de var centrala centrum under den perioden de var aktiva.

Det finns ett behov i samtliga dessa fall att utmåla hur viktiga och centrala dessa platser var under den tiden som de brukades. Ord som "störst", "först" "unik" "imponerande" och "viktigast" är ord som väldigt ofta ligger nära till hands när dessa platser diskuteras på de egna nationella myndigheternas hemsidor. Det som faktiskt är något förbryllande är däremot hur lite Great Zimbabwe faktiskt omnämns på Zimbabwes hemsida NMMZ. Det avviker lite från det generella intrycket, av användandet av platsen inom den nationella retoriken. Great Zimbabwe, beskrivs dock fortfarande som det allra mest imponerande exemplet på den Shonakultur som var aktiv och platsen återfinns både i namnet på själva nationen och även på själva nationsfanan. Det är därför lite underligt att hemsidan består av en kort beskrivning mer kopplad till Unescos beskrivning, än den egna (NMMZ 2018a). Skall vi göra en direkt jämförelse med hur Mexiko väljer att beskriva vikten av Teotihuacán, då är det någonting som alla i nationen skall känna en stolthet över:

Teotihuacán har blivit en fana för det mexikanska folket i dess försvar och skydd av det nationella kulturarvet. Dess främsta monument, Solpyramiden, är en symbol för nationell identitet, framförallt som en viktig del av den precolumbianska historien. (INAH 2018).

Det går självklart att göra kopplingen mellan att döpa nationen efter ett kulturarv, och hur viktigt det är i nationens ögon, men det gör det inte mindre förvånande, att det inte omnämns mer på deras officiella hemsida, speciellt med tanke på hur viktig platsen har varit i formandet av det moderna Zimbabwe.

Det som träder fram ju mer man studerar dessa platser är det faktum att de två yngre nationerna, Mexiko och Zimbabwe, har nyttjat sina kulturarv mer. Detta mer än sin äldre motsvarighet Sverige. Nationalismen i dessa två länder kopplas betydligt mer till det kulturella arvet, än vad fallet är i Sverige. Ser vi endast till nationernas flaggor, så ser vi klart och tydligt vilka som gör anspråk på sina respektive regioners kulturarv. Mexiko har då den gamla Aztekiska legenden, om ormen, örnen och kaktusen (Baquedano 2017: 142). Detta fallet är inte exakt Teotihuacán, men det behandlar fortfarande Aztekerna, ett folkslag som sedan skulle komma att adoptera den kulturen som härstammade från den gamla tempelstaden. Det är således fortfarande ett försöka att knyta den ”unga” mexikanska nationen till det kulturarv som finns inom nationens egna gränser. Sedan använder sig nationen av en retorik där varje mexikan skall känna stolthet, och nationell tillhörighet till monumentala byggnader ifrån dessa kulturer, då dessa vävs detta in i nationens egen historieskrivning.

Vad är det då som mexikaner från 1800-talet, eller idag har gemensamt med den grupp azteker som fanns under 1400–1500-talen? De delar inte språk, religion eller kultur, och det finns inga direkta samband mellan dessa grupper, mer än det faktum att de brukar och lever i samma geografiska område. Detta är då ett tydligt exempel på det som Benedict Anderson framhåller, att nationell identitet är någonting som är konstruerat (Anderson 1991: 22). Det finns ingen koppling mellan det aztekiska imperiet och det Mexiko som vi ser idag, om vi inte då ser till det regionala. Det som blir viktigt när vi diskuterar fallet Mexiko är då när denna förhistoria kring Aztekerna började att vävas in i historieskrivningen. Mexiko frigjorde sig under det tidiga 1800-talet, och processen med att sammanväva den nya nationalstaten Mexiko med Aztekerna påbörjades omedelbart. Statsvapnet, flaggan, men även namnet på nationen Mexiko är anspelningar på kopplingen till Aztekerna. I samband med nationens 100-årsjubileum så blir Teotihuacán en av de platser som rustas upp, och järnvägar byggs för att de stora massorna skall kunna besöka platsen. Nationalismen tar sig uttrycket att Teotihuacán anses vara tillräckligt viktigt för att det är just detta monument som blir knutpunkten under 100 års jubileet. Detta var också platsen som först av alla de mexikanska fornlämningarna skyddades av den nationella kulturarvslagstiftningen. Det går inte annat att säga än att Teotihuacán har blivit en hörnsten i det aztekiska arv som Mexiko gör anspråk på. Det är genom denna fornlämning som Mexiko förankrar sig själv, och försöker få oss att glömma att nationen knappt är 200 år gammal. För att sätta det i perspektiv så är Göteborg ca 400 år gammalt, alltså dubbelt så gammal som nationen Mexiko. Det finns alltså ett behov av att göra anspråk på det Aztekiska kulturarvet, och detta var kanske ännu viktigare precis när självständigheten genomfördes. Det krävdes att den nya nationen tog avstånd från Europa, och då framförallt Spanien. För att visa på denna nya tydliga väg som den före detta kolonin tog då vände man sig till Aztekerna, Teotihuacán och det kulturarv som fanns till hands. Det gjordes ett tydligt val att förknippa sig med det förkoloniala, hellre än det som Spanien och Europa förde med sig.

Detta är också någonting som sker när vi diskuterar Zimbabwe och nationens relation till Great Zimbabwe. Det är en likartad historia, där befolkningen väljer att ta avstånd från den koloniala makten genom att vända sig till det kulturarv som fanns före kolonialismen. När Rhodesia frigjordes från det brittiska imperiet år 1965 så blev det ett minoritetsstyre liknande det i Sydafrika. Ett minoritetsstyre där den styrande eliten var de Européer som hade kommit dit i samband med det brittiska kolonialväldet. Efter inbördeskriget, och när de afrikanska nationaliststyrkorna vunnit kriget, då var det på samma sätt som med den mexikanska frigörelsen, viktigt att ta avstånd från det koloniala. Det krävdes att man skrev sin egen unika historia, och det är här som Great Zimbabwe återfinns i historieskrivningen. Precis som med Mexico så byter nationen namn för att få en koppling till regionens tidigare inhemska kulturer

och dessas materiella lämningar. Här handlar det inte om endast en kultur, det rör sig om att ta det faktiska namnet på den fornlämning som bäst visar på den kultur som fanns tidigare. Det handlar också inte endast om att påminna om den kultur som har varit, utan också om att skapa en nationalistisk koppling till kulturarvet:

“Ancient monument” means any— (a) building, ruin or structure or remaining portion of a building, ruin or structure; or (b) statue, grave, cave, rock shelter, midden, shell mound or other site or thing of a similar kind; which is known or believed to have been erected, constructed or used in Zimbabwe before the 1st January, 1890, but does not include an ancient working; “ancient working” means any shaft, cutting, tunnel or stope which was made for mining purposes before the 1st January, 1890.” (NMA 2018).

Det är inte en slump att allting som räknas som kulturarv är det som berör tiden före kolonialismen. Det är istället ett medvetet val som nationen och den nya regimen gör för att både ta ett steg tillbaka ifrån det gamla Rhodesia, men att samtidigt visa befolkningen att detta är en ny tid. Det blir också här tydligt vems tjänst och i vilket syfte detta görs. Det handlar om att förena de olika afrikanska nationalistgrupper som deltog i inbördeskriget (Webber 2001: 45). Detta görs då med att hävda på ett gemensamt kulturarv som de alla hade kunde enas om. Genom att använda sig av Great Zimbabwe, men även då det Shonakulturella arv som denna plats för med sig, så går det att hitta gemensam mark. Denna gemensamma mark blev en förenande kraft för det olika nationalistiska grupperna, men inte för den vita minoriteten som fortfarande befann sig i landet.

Det går alltså utifrån dessa fallstudier att se vem det är som har kunnat dra nytta av bägge dessa kulturarv, och dessa monumentala byggnader. Det har varit de nya regimerna som tog makten ifrån sina koloniala herrar. De ”unga” nationerna har haft ett större behov av att koppla sina respektive nationer till det tidigare regionala kulturarvet. Mexiko till det Aztekiska och Zimbabwe till Shona.

När man jämför bägge dessa fallen med Birka då blir det lite svårare att urskilja klara likheter, både i hur nationerna kom till, men även till hur nationalismen tar sig uttryck. Den svenska nationalstaten utvecklades under andra förhållanden och detta har också haft en inverkan på hur nationen ser på Birka.

Det finns inget tydligt inflytande om man ser till flaggan, statsvapnet eller fornminneslagen, men det går att göra en koppling med namnet Sverige och den germanska gruppen Svear som bebodde Mälardalen. Men detta har inte använts lika tydligt som ett exempel för att ena nationen. Platsen Birka har varit av intresse för den svenska nationen under lång tid, ifrån 1600-talet och tills idag. Det som måste hållas i åtanke när man jämför Birka med både Teotihuacán och Great Zimbabwe är när forskningen kring platsen ägde rum. Den inledande forskningen kring Birka skedde under mitten av 1600-talet, när Sverige nådde kulmen på sin territoriella expansion. Det rörde sig om ett annat syfte, vilket mer handlade om prestige, än om att ena nationen bakom någonting. Det är också viktigt att påminna om det faktum att äkta nationalism i den bemärkelsen som vi känner till det, inte förekom. Både Erik Dahlberg, och Johan Hadorph, försökte att väva in Birka i en svensk historieskrivning. Syftet var mer att utveckla den svenska historieskrivningen, för att visa på ett storartat förflutet. Ett tydligt exempel på detta är hur Johan Hadorph, vill koppla Birka till Stockholm, och Dahlberg informerar om tiden innan hans moderna Sverige (Ambrosiana 1988: 14):

Spår och ruiner efter det urgamla residenset och kungliga borgen på dess höga berg, med densammas grav och murens tre portar. (Dahlberg 1963: 88).

Både Dahlberg och Hadorph var bland de första utforskarna av Birka, och genom att se vilket syftet de hade med sina undersökningar så går det att förstå vilken roll Birka fick. Det rör sig i bägge fallen om att skapa en egen forntid. Det arbete som Erik Dahlberg genomförde med *Suecia Atiqiva et Hodierna* var ett försök att skriva om viktiga historiska platser runt om i Sverige. Det som Johan Hadorph arbetade på var primärt att koppla Birka till Stockholm genom hur statsväsendet kom till och genom att göra det så kopplar han det antika konungasätet till det nuvarande (Schuck 1926: 353).

Dessa annorlunda förhållanden är också kanske en bakgrund till hur platsen används av nationen idag, och till hur man i Sverige på ett generellt plan använder sig av kulturarvet. Turism är en viktig roll som varje nation nyttjar, men Sverige har valt att använda platsen som ett lärosäte. Det blir en mer levande historia, där bland annat barn kan få lära sig hur livet såg ut under Vikingatiden, när platsen var i bruk (Birka 2018). Där det går att bo och vara verksam tätt inpå själva världsarvet i en helt annan utsträckning än i fallen med Great Zimbabwe och Teothiucán. Detta visar på en skillnad i hur Sverige ser på sin forntid i jämförelse med de två tidigare nämnda. Den svenska relationen med Birka har gått från att vara en hörnsten i en egen forntid, till att vara en del av ett kulturarv som man försöker att lära ut mer om. Det blir en nationalistisk känsla, men den grundar sig i en mer vetenskaplig syn. Mexiko och Zimbabwe har synsättet att kulturarvet är någonting som man skall känna en blind nationell tillhörighet till och även stolthet. Samtliga fall är fortfarande en konstruerad bild, då ingen av de nationerna har något gemensamt med dessa kulturarv, bortsett ifrån att de brukar samma jord som de tidigare bosatta gjorde.

7.0. Slutsats

Svaret på de frågor denna uppsats försökt att besvara blir då att det finns klara skillnader i hur förhistorien använts, och används, och även vilken roll olika unika kulturarv får. Det går tydligt att se att i yngre nationer som Mexiko och Zimbabwe, så får förhistorien och kulturarvet en viktigare nationalistisk roll än i den äldre nationen Sverige. Teothiucán och Great Zimbabwe användes, och används tydligt i nationens tjänst, och det finns en tydlig koppling mellan arkeologi och nationalism i dessa två fall. När det kommer till frågan om hur vi skall bemöta det ständigt nationalistiska aspekterna inom den arkeologiska verksamheten blir svaret; med mer forskning, och genom att få en spridning av den kunskap som finns. När vi får mer kunskap kring dessa platser, blir det svårare för grupper att använda sig av kulturarven i specifika syften.

8.0. Sammanfattning

Denna uppsats är skriven med syftet, att belysa hur arkeologi och nationalism hänger ihop. Uppsatsens diskuterar och reflekterar även över risken med arkeologi och nationalism.

Detta görs genom att jämföra de tre världsarven: Birka/Sverige, Great Zimbabwe/Zimbabwe, och Teotihuacán/Mexiko. Uppsatsen ifråga är en kvalitativ textanalys, där fokus ligger på att studera och jämför hur dessa tre världsarv presenteras både i arkeologiskt material, hos Unesco, men även på de hemsidor och kulturarvslagar, som styrs av respektive nations kulturarvsmyndighet. Dessa hemsidor och dessa myndigheter får i uppsatsen representera den specifika nationens syn på den aktuella fornlämningen. Uppsatsen försöker att besvara frågan huruvida dessa kulturarv har varit centrala i skapandet av dessa nationer, och hur nationalismen tar sig uttryck i relation till dessa världsarv.

Slutsatsen blir att de två yngre nationerna Mexiko, och Zimbabwe, har utnyttjat de aktuella kulturarven betydligt mer i skapandet av sina nationer. Detta då det har funnits ett större behov av att använda sig av historien för att skaka av sig det koloniala arven ifrån Spanien och Storbritannien.

9.0 Referenser

- Ambrosiani, B. 1988. *Birka*. Uddevalla. Risbergs Tryckeri AB.
- Ambrosiani, B. 2013. *Birka 1680-2013: Ett långvarigt forskningsprojekt*. Stockholm. Davidsson Tryckeri AB.
- Anderson B. 1991. *Den Föreställda Gemenskapen. Reflexioner kring nationalismens ursprung och spridning*. Göteborg. Daidalos.
- Atkinson, J, Banks, I. och O’Sullivan J. 1996. *Nationalism and Ethnicity in Nationalism and Archeology*. Cruithne Press. Glasgow. Archeology, 1-12.
- Baquedano, E. ed. Furtado P. 2017. *Histories of Nations*. London. Thames and Hudson. 142-147.
- Bueno, C. 2016. *Pursuit of Ruins Archeology, History, and the making of modern Mexico*. Albuquerque. New Mexico University Press.
- Burke, E. 1969. *The journals of Carl Mauch: his travels in the Transvaal and Rhodesia 1869-1872*. Salisbury. National Archives Rhodesia.
- Dahlberg, E. 1963. *Suecia Atiqiva et Hodierna*. Stockholm. AB Termac.
- Hobshawm, E.J. 1975. *Kapitalets Tidsålder*. Stockholm. Tidens Förlag.
- Gustafsson, A. 2001. *Arkeologihistoria som historia och som Arkeologi. Studier i Arkeologins egenhistorier*. Göteborg. Institutionen för arkeologi.
- Hallström, G. 1913. *Hjalmar Stolpes Grafundersökningar Beskrifna af Gustaf Hallström*. Stockholm. Ivar Haeggströms boktryckeriaktiebolag.
- Keller, J.C. 1978. *Arkeologi virkelighetsflukt eller samfunnsforskning*. Oslo. Universitetsforlaget. 61-103
- Magnus, B. 1998. *Birka*. Stockholm. Riksantikvarieämbetet.
- Matenga E. 2011. *The Soapstone Birds of Great Zimbabwe: Archeological Heritage, Religion and Politics in Postcolonial Zimbabwe and the Return of Cultural Property*. Department of Archeology and History. Uppsala University.
- Manzanilla, L. 2015. *Cooperation and tensions in multiethnic corporate societies using Teotihuacan, Central Mexico, as a case study* Instituto de Investigaciones Antropológicas, Universidad Nacional Autónoma de México. Mexico. 1-7
- Marx, K. och Engels, F. 1974. *Det kommunistiska partiets manifest: Marx i ett band*. Prisma. Stockholm.
- Nichols L. D. 2016. *Teotihuacán* Springer Science–Business Media New York 201. 1–74

Schuck, A. 1926. *Studier rörande det svenska statsväsendets uppkomst och äldsta utveckling*. Stockholm. Hugo Gebers Förlag.

Trigger, B. 1989. *A History of Archaeological Thought*. Cambridge. Cambridge University Press.

Vogel, J. 1994. *Great Zimbabwe: The Iron Age in South Central Africa*. New York. Garland Publishing.

Webber, N. 2001. *Your Monument our Shrine: The preservation of Great Zimbabwe*. Uppsala. Uppsala University.

9.1 Internetkällor

Birka 2018. <https://www.birkavikingastaden.se/om-birka/> (2018-12-30)

FIFA 2018. <https://www.fifa.com/worldcup/archive/mexico1986/index.html> (2018-12-29)

Fornminneslag 2018a https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-1942350om-fornminnen_sfs-1942-350 2018-12-23

Fornminneslag 2018b. http://www.diputados.gob.mx/LeyesBiblio/pdf/131_160218.pdf (2018-12-30)

Fornminneslag 2018c. <http://www.fao.org/faolex/results/details/en/c/LEX-FAOC060702> 2018-12-30

Icomos 2018. <https://www.icomos.org/en/?start=7> 2018-12-30

INAH. <https://inah.gob.mx/quienes-somos> (2018-12-29)

National Geographic. <https://www.nationalgeographic.com/archaeology-and-history/magazine/2017/03-04/parthenon-sculptures-british-museum-controversy/> (2018-12-24)

Nehanda Radio. <https://nehandaradio.com/2018/07/16/chamisa-wants-to-change-name-to-great-zimbabwe/> 2019-01-03

NMMZ 2018a. <http://www.nmmz.co.zw/about-us/what-nmmz> (2018-12-29)

NMMZ 2018b. <http://www.nmmz.co.zw/monuments-wh-sites/world-heritage-sites> (2018-12-24)

Riksantikvarieämbetet. <https://www.raa.se/evenemang-och-upplevelser/upplev-kulturarvet/varldsarv-i-sverige/birka-och-hovgarden/> (2018-12-30)

Unesco 2018. 2018-12-30 <https://whc.unesco.org/en/criteria/> (2018-12-30)

Unesco 2018a. <https://whc.unesco.org/en/list/555> (2018-12-30)

Unesco 2018b. <https://whc.unesco.org/en/list/555/documents/> (2018-12-30)

Unesco 2018c. <https://whc.unesco.org/en/list/414> (2018-12-30)

Unesco 2018d. <https://whc.unesco.org/en/list/414/documents/> (2018-12-30)

Unesco 2018e. <https://whc.unesco.org/en/list/364> (2018-12-30)

Unesco 2018f. <https://whc.unesco.org/en/list/364/documents/> (2018-12-30)

Uppåkra.

http://samla.raa.se/xmlui/bitstream/handle/raa/5063/rs2010_24.pdf?sequence=3&isAllowed=
(2019-01-16)

9.2 Muntliga källor

Ole Christian Aslaksen 2018.

9.3 Bildförteckning

Bild 1. Birka - <http://www.k-blogg.se/2007/11/23/gastblogg-hur-tankte-en-vikingatida-handelsman/> (2019-01-06)

Bild 2. Teotihuacán - <https://uncoveredhistory.com/mexico/teotihuacan/history-of-teotihuacan/> (2019-01-06)

Bild 3. Mexiko Flagga - <http://www.varldensflaggor.se/mexikos-flagga.html> (2019-01-06)

Bild 4. Great Zimbabwe - <https://smarthistory.org/great-zimbabwe/> (2019-01-06)

Bild 5. Titelblad - *Suecia Atiqiva et Hodierna. 1963* (2019-01-06)

Bild 6. Zimbabwe Flagga - <http://www.varldensflaggor.se/index.php?search=Zimbabwe>
(2019-01-06)